

Riksväg 26/47 mellan Slättäng och Mullsjö

Arkeologisk utredning, steg 1, genom flera fastigheter längs
rv 26/47, Nykyrka och Sandhems socknar i Mullsjö kommun,
Jönköpings län

Riksväg 26/47 mellan Slättäng och Mullsjö

Arkeologisk utredning, steg 1, genom flera fastigheter
längs rv 26/47, Nykyrka och Sandhems socknar,
Mullsjö kommun, Jönköpings län

Länsstyrelsens dnr: 431-7197-2020

Grafisk mall: Anna Stålhammar

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>.

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata

(FUK) är återgivna enligt tillstånd: Fastighetskartan © Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr

MS2012/03742 samt dnr i2012/1091. Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet

(CC0) ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Topografi	8
Fornlämnings- och kulturmiljö	9
Värdefulla kulturmiljöer i Mullsjö kommun	10
Tidigare undersökningar	10
Resultat	10
Landskapsanalysen	10
Fältinventeringen	12
Karta 1, Slättäng	12
Karta 2, Målåsen	12
Karta 3, Mokällan	15
Karta 4, Hallavadet	18
Karta 5, Härstorp	18
Karta 6, Björstorp	21
Karta 7, Broholm	21
Karta 8, Tiberget	24
Karta 9, Kvigeskedet	24
Karta 10, Spåneryd	27
Karta 11, Gransäter	31
Karta 12, Bredängen	31
Karta 13, Nykyrka kyrka	33
Karta 14, Gyljeryd	35
Fynd	35
Administrativa uppgifter	37
Referenser	38
Arkiv	38
Kartmaterial	38
Tryckta källor och litteratur	39

Bilagor

Bilaga 1. Lämningstabell	41
Bilaga 2. Landskapsanalys av Ådel Vestbö-Franzén	49
Bilaga 3. Ordlista	61

DEN UPPDRAGSARKEOLOGISKA PROCESSEN

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14§§ i Kulturmiljölagen samt genom direktiv och föreskrifter. Arkeologiska uppdrag indelas i flera etapper: arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen.

Arkeologisk utredning

Arkeologisk utredning görs i två steg. Den första etappen, steg 1 (AU1), innebär att befintlig kunskap i form av arkivmaterial, äldre handlingar och historiska kartor samt litteratur och uppgifter om tidigare undersökningar sammanställs. Därtill görs en fältinventering i syfte att lokalisera tidigare okända fornlämningar. Steg 2 (AU2) utgör den del där som innebär markingrepp i form sökschakt med grävmaskin och provrutsgrävning. Om det konstateras förekomst av ej ovan mark synliga fornlämningar så kan ärendet gå vidare till en arkeologisk förundersökning.

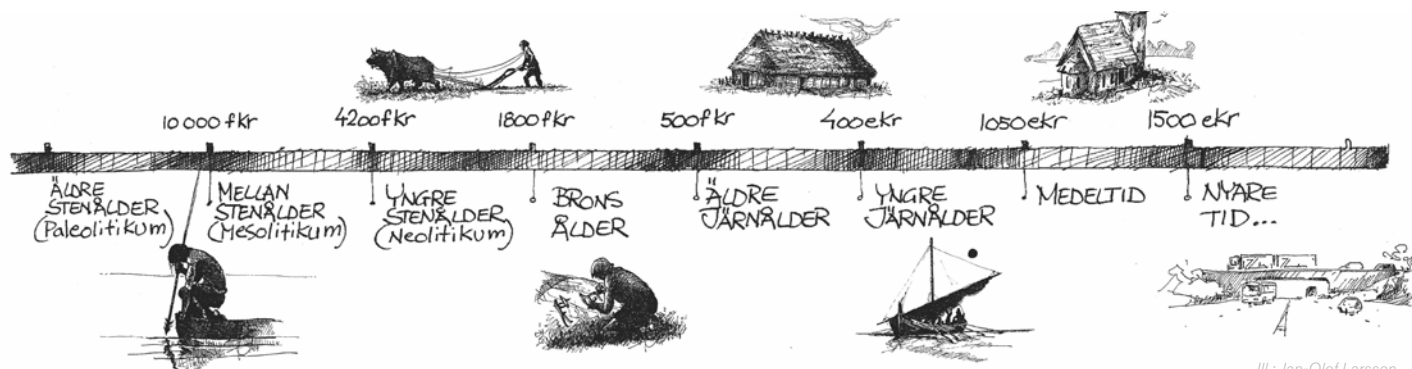
Arkeologisk förundersökning

En arkeologisk förundersökning (FU) syftar till att fastställa och beskriva fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta till vara fynd. Resultaten ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens bedömning av kunskapspotentialen inför kommande beslut om tillstånd till ingrepp i en fornlämning. Förundersökningen ska också ge underlag för företagarens (exploatörens) vidare planering. Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential går det vidare till nästa steg i processen - en arkeologisk undersökning.

Arkeologisk undersökning

En arkeologisk undersökning (UN) utförs med anledning av att en fornlämning behöver tas bort. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera en fornlämning, ta till vara fornfynd, rapportera och förmedla resultaten för att skapa kunskap av relevans för myndigheter, forskning och allmänhet. Dokumentationsmaterialet och fynden ska bevaras för framtiden samt tolkas vetenskapligt och infogas i ett kulturhistoriskt sammanhang. Undersökningen innebär att hela eller delar av fornlämningen slutgiltigt tas bort. Efter att fornlämningen tagits bort är marken fri att exploatera ur fornlämningssynpunkt.

Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida.

Ill.: Jan-Olof Larsson

Sammanfattning

I slutet av mars 2021 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning, etapp 1, utmed rv 26/47. Den aktuella sträckan var mellan Slättäng och Mullsjö, samt en alternativ vägsträckning förbi Broholm, sammanlagt 315 hektar. Beställare av uppdraget var Trafikverket, som planerar att bygga en mötesfri 2+1 väg utmed den aktuella vägsträckan.

Vid utredningen påträffades och registrerades 64 nya lämningar. 28 stycken som *övrig kulturhistorisk lämning*, 18 stycken som *fornlämning*, 4 stycken som *möjlig fornlämning* och 14 stycken har registrerats som *ingen antikvarisk bedömning*. Förklaring av dessa bedömningar finns i lämningstabellen bilaga 1. Övriga begrepp och fackuttryck som förekommer i rapporten finns i ordlistan, bilaga 3.

Lämningarna som påträffades hörde framförallt samman med odling eller bete, vi har registrerat 12 ensamliggande röjningsrösen 9 hägnader i form av stensträngar och 5 fossila åkrar, varav de flesta är röjningsröseområden.

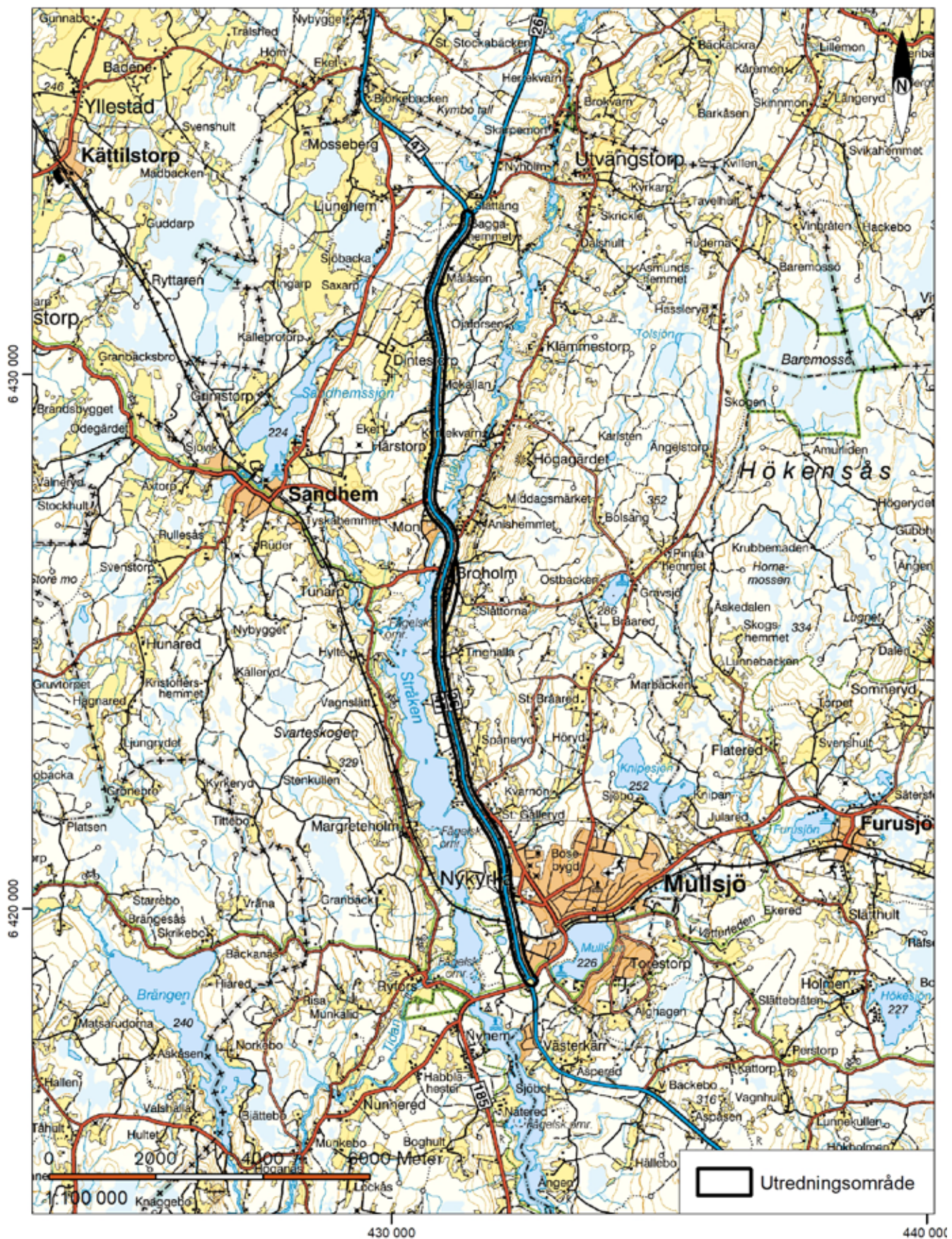
De lämningar som registrerats och som har med boende att göra är 8 lägenhetsbebyggelser, 2 husgrund historisk tid i form av källare, 1 by/gårdstomt och 1 brunn/kallkälla.

Övriga näringar som kolning och tjärframställning har också påträffats, 5 områden med skogsbrukslämningar och 1 tjärränna samt ett område med flera tjärrännor. Dessutom har 1 kvarn registrerats.

Lämningar som gäller kommunikation är 7 färdvägar och 1 vägmärke i form av en väghållningssten.

Alla lämningar med beskrivning och bedömning finns i bilaga 1. I bilagan finns också alla sedan tidigare registrerade lämningar inom utredningsområdet upptagna.

Förutom dessa idag synliga lämningar eller vilka vi har en uppgift om, har 15 områden identifierats som lämpliga boplatslägen. De står som *ej fastställd* i lämningstabellen och kräver vidare utredning för att säkerställas.

Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 64E 1dN med flera. Skala 1:100 000.

Inledning

Trafikverket planerar att bygga om rv 26/47 utmed sträckan Slättäng–Mullsjö till en mötesfri 2+1 väg för att öka trafiksäkerheten och framkomligheten. I samband med de planerna har Jönköpings läns museum genomfört en arkeologisk utredning genom fältinventering och landskapsanalys utmed den aktuella sträckan. Området var 15 kilometer långt och från början 300 hektar stort. Sedan tillkom en alternativ dragning av vägen förbi Broholm på 15 hektar vilken också utreddes inom ramarna för föreliggande projekt (figur 1). Sammanlagt var alltså utredningsområdet 315 hektar stort.

Utredningen gjordes i slutet av mars 2021. Fält- och rapportansvarig var antikvarie Anna Ödeén och för kart- och arkivanalysen ansvarade kulturgeograf Ådel Franzén, båda anställda vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

Målsättningen med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om det inom utredningsområdet fanns fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar som berördes av den planerade väggbyggnationen och så långt möjligt, beskriva dessa lämningar.

Arbetet inleddes med en kart- och arkivgenomgång, därefter gjordes en inventering till fots utmed den aktuella sträckan. Där det fanns öppen mark gjordes en extra okulär besiktning (figur 2).

I fält dokumenterades fortlöpande nypåträffade lämningar med hjälp av handburen gps och systemet Collector, som har en noggrannhet på cirka 7 meter. I Collector sker både inmätning av lämningen och beskrivning av densamma. Förutom inmätning och beskrivning har ett urval av lämningarna fotograferats.

Förutom dokumentation av nypåträffade lämningar har även tidigare registrerade lämningar inom utredningsområdet besökts och bedömts. Inga omprövningar av tidigare antikvariska bedömningar föreslås dock.

Figur 2. Arbetsbild. Ådel inventerar en öppen åkeryta vid Härstorp.

Figur 3. Exempel på det kuperade landskapet, här en dödisgrop.

Målgruppen för resultatet av utredningen är Länsstyrelsen, Trafikverket samt undersökare när en undersökningsplan av en utredning steg 2, en förundersökning och en undersökning ska upprättas.

Topografi

Utredningsområdet är omkring 15 kilometer långt och i dess norra del löper det parallellt med och väster om Tidans dalgång. Ungefär mitt emellan Slättäng och Mullsjö korsar vägen Tidån, där ån går över i Björsjön och Stråken, vilket sker strax norr om Broholm. Därefter vidare söderut fortsätter utredningsområdet utmed Ståkens östra sida ner till Mullsjö (figur 1).

Till stora delar rör det sig om ett skogsbeklätt landskap men med mindre åkrar och hagmarker tillhörande ensamliggande gårdar insprängda. Skogen består till övervägande del av barrskog, både äldre och nyplanterad. Terrängen är till stora delar kuperad med grusåsar eller drumliner och mindre dödisgropar.

Berggrunden utgörs främst av granit och jordarten är till övervägande del sandiga och grusiga isälvsavlagringar utom i norra delen som består av ett moräntäcke.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Den vägsträcka som idag betecknas rv 26/47 har varit i bruk under långa tider, även om den förflyttats något i sidled genom århundradena. Vi har också sett spår efter parallella vägar, av skiftande ålder och utseende vid vår inventering. Som brukligt har det också funnits ett stort antal täkter utmed vägen som har ett samband med den eftersom sand och grus har använts för förbättring och lagning. Till kommunikationsstråk får vi också räkna Stråken och Tidan, två vattenvägar som löper parallellt med rv 26/47. Just vattenvägarna har varit forna tiders motorvägar, ett snabbt och smidigt sätt att ta sig fram i landskapet.

I närområdet till vårt utredningsområde och dess norra del ligger välkända lämningar förknippad med just kommunikation - hålvägssystemen som är en del av Eriksgätuleden, L1972:9296 med flera. Det är Sveriges största hålvägssystem och det rör sig om en mängd, ofta parallella, hålvägar som har bildats i de lätta sand- och grusjordarna av resande till fots och häst. Stigarna är minst 1000 år gamla, troligen äldre.

En annan lämning som visar på vägsträckans ålder, även om de är yngre än hålvägarna, är den stora mängd vägmärken vi påträffat under fältarbetet, både milstenar och väghållningsstenar. De flesta av vägmärkena var dock registrerade före vår inventering, ett exempel är den som står vid Nolgården L1972:5082 (figur 4).

I södra delen av området på tallmoarna norr och väster om Mullsjö fanns sedan tidigare ett stort antal kolningsanläggningar registrerade. Det rör sig om spår efter kolning i form av kolningsgropar, kolbottnar och grunder till kolarkojor. Kolbottnarna visar på närheten till Ryfors bruk som fick sina privilegier från Bergskollegiet 1742. Först i slutet av 1700-talet flyttade man masugnsdriften till bygden. Under tidigt 1800-tal utökades privilegierna och därmed också stångjärnssmidet (Börjesgård, Gustafsson och Nordström 2000).

Figur 4. En av de många milstenarna utmed vägsträckan, L1972:5082.

Värdefulla kulturmiljöer i Mullsjö kommun

Under åren 1999 och 2000 genomförde Jönköpings läns museum en revidering av en tidigare kulturhistorisk inventering av kommunen. Den tidigare gjordes 1977 av länsmuseet i Skaraborgs län.

Under arbetet listades ett antal kulturhistoriskt värdefulla områden och objekt, både bebyggelse och fornlämningar. När det kommer till det utredningsområde som är aktuellt i föreliggande rapport är det två miljöer som berörs. Dels är det området runt Nykyrka kyrka, ett sockencentrum med kyrka, småskola och komministerbostad, dels beskrivs domarringen vid Tiberget (L1972:9688) och dess närområde som "värdefull enstaka fornlämning".

Tidigare undersökningar

Det har inte gjorts några större arkeologiska undersökningar i området eller i dess närhet tidigare. Däremot har några inventeringar genomförts. 1999-2000 gjordes en kulturhistorisk inventering av Mullsjö kommun, som berörs under "Fornlämnings- och kulturmiljö" (Börjesgård, Gustafsson och Nordström 2001). I projektet "Skog och Historia" inventerades skogsmark i bland annat Nykyrka och Sandhems socknar 2005–2006 (Engman, Lorentzon och Wennerberg 2008). I Nykyrka socken ökade antalet registrerade lämningar under det här arbetet från tidigare 45 till 218 och framförallt var det lämningar som hade med kolning att göra som nyregistrerades. Dessutom gjordes en mindre inventering i Gunnarsbo i norra kanten av Mullsjö inför planerad industribyggnation (Vestbö Franzén 2014). Då påträffades framförallt fossil åker men också en trolig grav och en yta som tolkades som ett bra boplatsläge.

När det kommer till direkta grävinsatser undersöktes en yta, som också hör till Gunnarsbo, vid en utredning etapp 2, 2011 (Vestbö Franzén 2011). Platsen ligger intill torpet Kullen, L1971:8163 som är en registrerad fornlämning och därför föranledde utredningen. Inga fynd eller strukturer framkom.

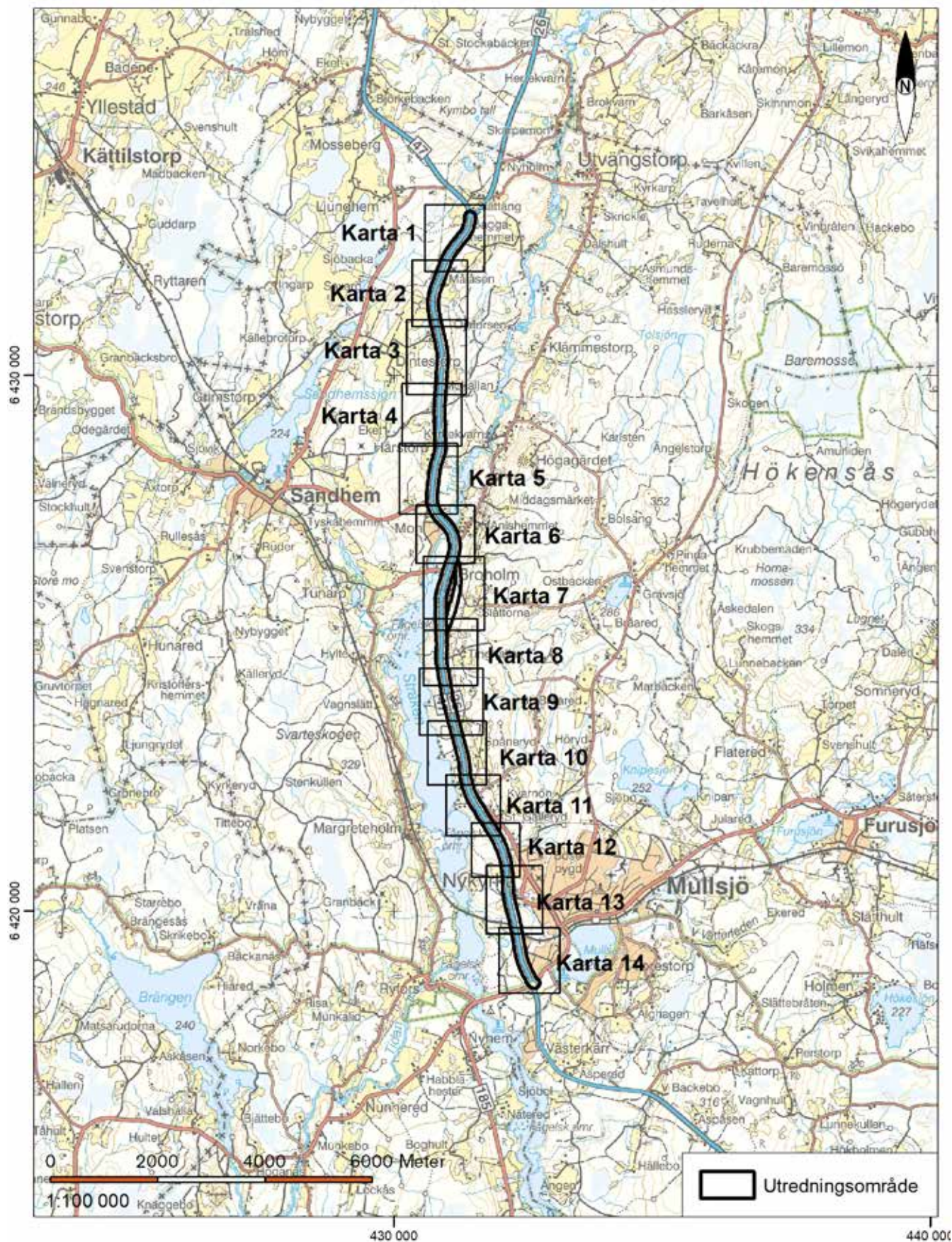
Längre norrut något väster om rv 26/47 och i samband med att ett vindkraftverk planerades vid Dintestorp gjordes en utredning, steg 2, 2007. Ytan sökschaktades och kol, skörbränd sten och slagg påträffades (Wennerberg 2007).

Resultat

Landskapsanalysen

Vid den inledande kart- och arkivanalysen gjordes ett flertal intressanta observationer och dessa undersöktes sedan på plats i fält. Ansvarig för denna del av utredningen var kulturgeograf Ådel Vestbö Franzén.

För en redogörelse av dessa observationer, se bilaga 2, Landskapsanalys. De tas också upp i den löpande texten nedan över respektive kartutsnitt.

Figur 5. Karta med det ungefärliga läget för de 14 olika kartutsnitten.

Fältinventeringen

I bilaga 1, Lämningstabell, finns en sammanställning av samtliga lämningar, både tidigare registrerade och nyupptäckta. Där finns också en mer ingående beskrivning över lämningarna och vilken antikvarisk bedömning de fått. I föreliggande kapitel görs istället en översiktlig beskrivning av de olika kartutsnitten, vilken karakteriserar de hade när det gällde landskap och kulturmiljö. Både kartor och lämningstabell går från norr till söder och börjar alltså vid Slättängskryss och avslutas vid rondellen och den södra infarten mot Mullsjö centrum (figur 1). För en översikt över hela vägsträckan med de olika kartutsnitten se figur 5.

Karta 1, Slättäng

Området som berördes inom karta 1 låg söder om gården Slättäng och bestod främst av skogsmark, både i form av barr och lövskog. Det hade en förhållandevis flack topografi men sluttade något åt väster. Väster om rv 26/47 var också markerna mer sank.

Sedan tidigare var tre väghållningsstenar registrerade utmed en äldre vägsträckning, L1972:9245, L1972:9244 och L1972:9444.

Inom denna del av utredningsområdet påträffades en stor mängd hägnader och till viss del även fossil åker. Lämningarna låg i en koncentration strax söder om Slättäng och övervägande del av dessa hade ett ålderdomligt utseende. De lämningar som nyregistrerades var stensträngarna Id 10-12, 15-16 och 18a, röjningsrösena Id 18b och 19, fossil åker i form av ett åkerhak Id 17 och en kallkälla/brunn Id 8. Dessutom påträffades tre stenmurar Id 5, 9 och 110 samt ett boplatsläge, Id 31a.

I kartanalysen var en större yta markerad som kunde rymma hålvägar, då en stor mängd sådana finns både väster och öster om utredningsområdet (bilaga 2). Några hålvägar kunde dock ej ses vid inventeringen vilket sannolikt hör samman med att, som kartanalysen visar, det här rör sig om moränmark. Där hålvägarna framträder, på ömse sidor av utredningsområdet, består jordarten av mjukare isälvsedimenten där hålvägar avsätts på ett annat sätt.

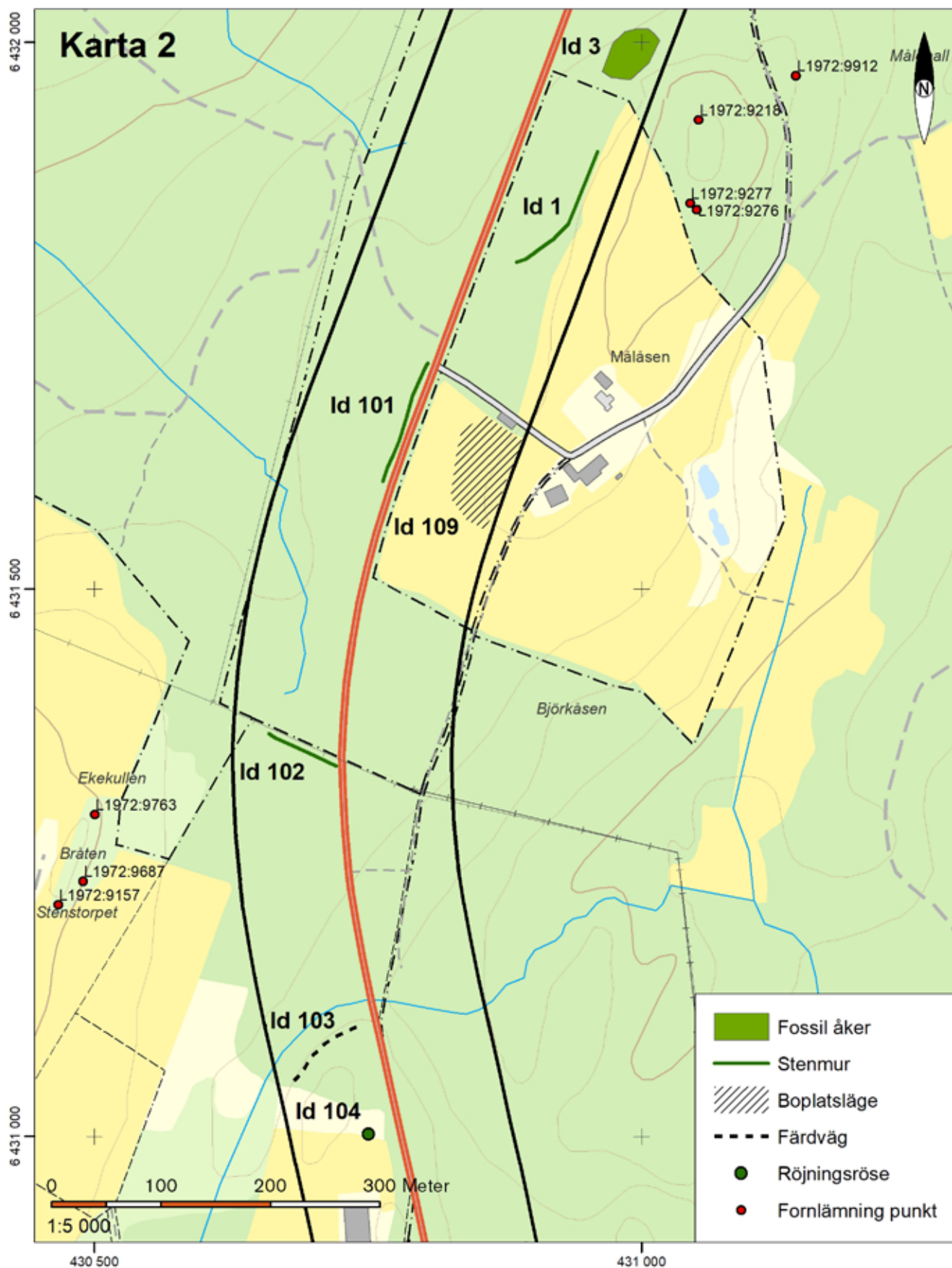
I kartanalysen togs också Slättängs äldre gårdstomt upp och L1972:9913 som är området för en marknadsplats. Slättäng var också ett gästgiveri med tillhörande skjutsstation och intill låg en tingsplats. Detta ligger utanför utredningsområdet men visar tillsammans med hålvägssystemet att Slättäng har varit en viktig passage och mötesplats utmed en uråldrig kommunikationsled mellan Västergötland och Småland.

Karta 2, Målåsen

Inom karta 2 ligger gården Målåsen med omkringliggande uppodlade åkrar, men i övrigt är det framförallt skogsbeklädda marker inom denna delsträcka. Även här är den västra sidan av rv 26/47 sankare och mer av tassemarker än den östra något högre belägna.

Figur 6. Karta 1 och området vid Slättäng.

Figur 7. Karta 2 och området vid Mälåsen.

Det fanns inga tidigare registrerade lämningar inom karta 2, men nämnas kan en stensättning, ett röse samt en trolig stensättning som ligger på en höjd norr om Målåsen L1972:9218 och L1972:9276–77 (figur 7).

De lämningar som nyregistrerades inom denna delsträcka var röjningsröseområdet Id 3, färdvägen Id 103 samt det ensamliggande röjningsröset Id 104. Förutom dessa påträffades också tre stenmurar Id 1 och 101-102 samt ett boplatsläge, Id 109.

I kartanalysen tas ett större område upp som benämndes som ödehemman på 1705 års karta (bilaga 2). Det kan spegla observationer som lantmätaren gjort, till exempel husgrunder och igenlagda åkrar. Men några iakttagelser likt detta gjordes inte vid inventeringen. Dessutom kunde i kartmaterialet från 1645 och 1705 ses fossil åkermark i form av bandparceller i byn Dintestorp. De ytor som låg inom utredningsområdet och öster om Dintestorp var dock relativt sankt och innehöll ingen fossil åker. Något längre västerut utanför vårt utredningsområde, är dock en förhöjning i landskapet i form av en moränås, där det är sannolikt att man kan återfinna bandparceller. Det finns i dagsläget ett område med denna typ av lämning registrerat, L1972:4956.

Karta 3, Mokällan

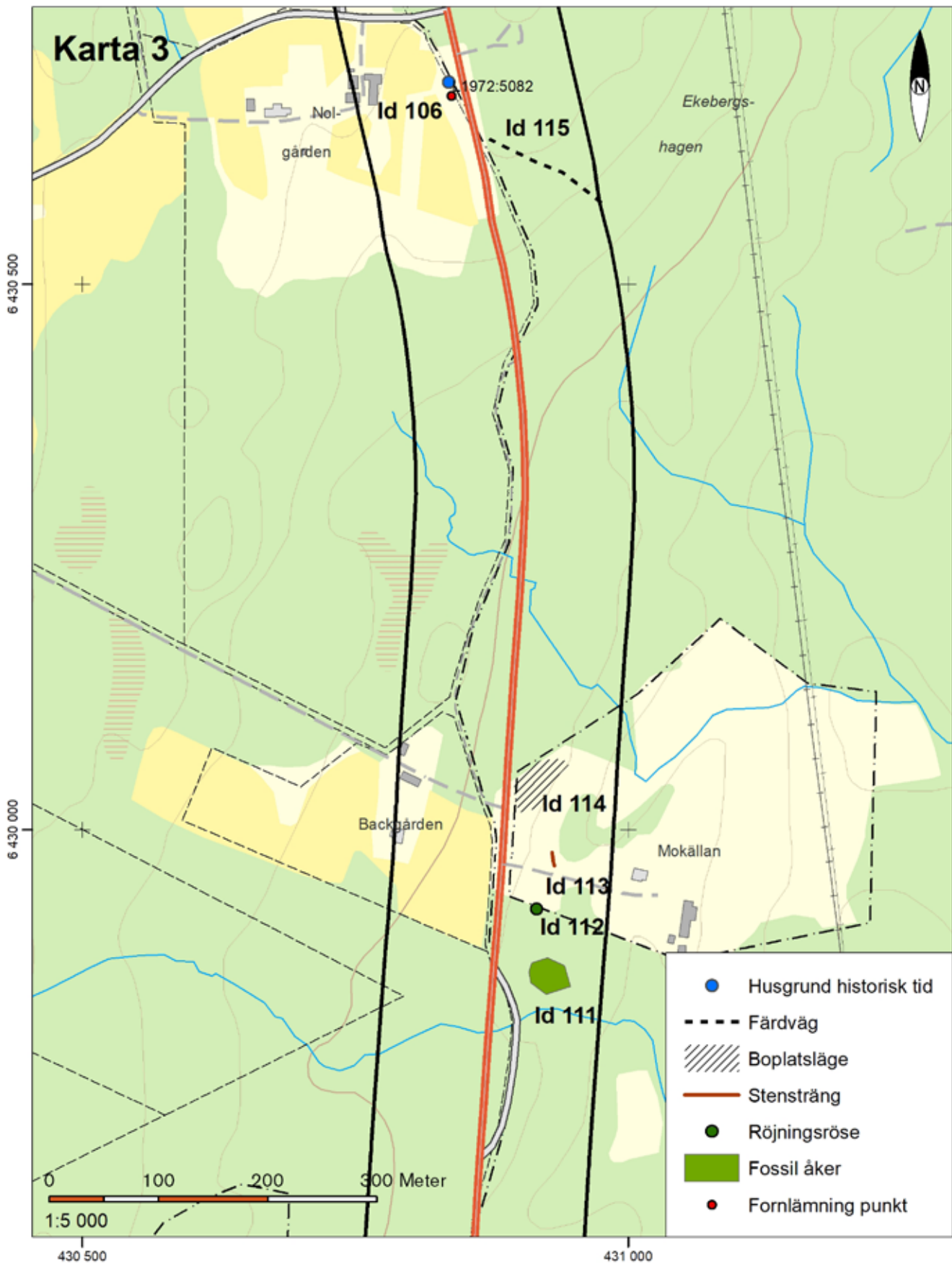
Området som berörde karta 3 var till stora delar sankt och skogsbeklätt. Intill gårdarna Nolgården och Mokällan fanns dock något torrare, mer välldränerade områden och det var också där som vi påträffade lämningar vid inventeringen. De har dock tolkats som sentida och därför bedömts som övrig kulturhistorisk lämning, förutom boplatsläget där statusen inte är fastställd.

Sedan tidigare fanns en registrerad milsten intill Nolgården, L1972:5082 (figur 4).

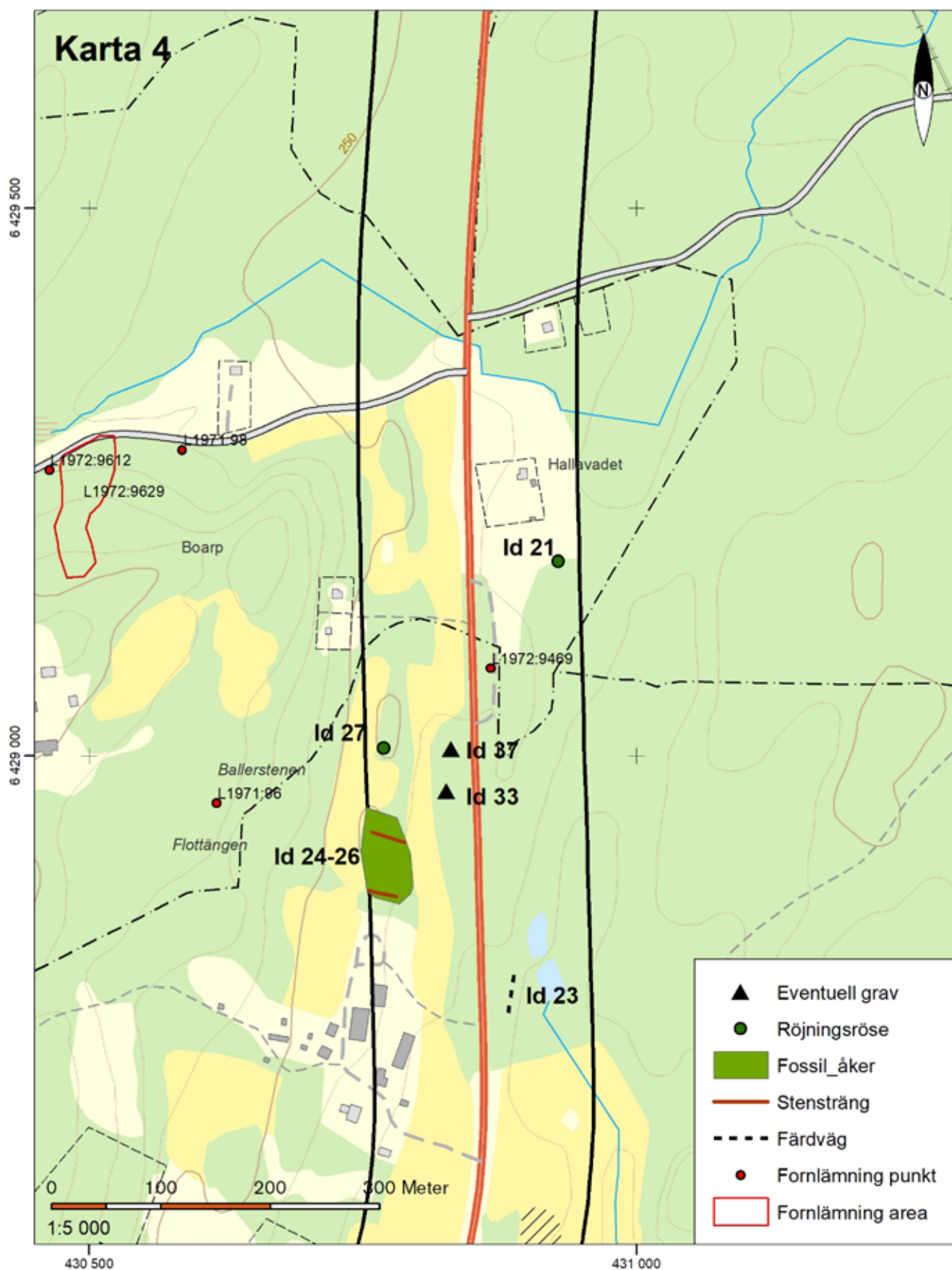
De nyregistrerade lämningarna inom karta 3 är en källare Id 106 (figur 8), en färdväg Id 115, ett ensamliggande röjningsröse

Figur 8. Den nyregistrerade källaren Id 106/L2021:3140.

Figur 9. Karta 3 och området vid Mokällan.

Figur 10. Karta 4 och området vid Hallavadet.

Id 112 samt ett område med röjningsrösen Id 111. Förutom detta påträffades också ett eventuellt boplatssläge, Id 114 och en hägnad av sentida slag Id 113.

Kartanalysen gav inga särskilda indikationer att söka extra efter vid inventeringen i denna del av utredningsområdet.

Karta 4, Hallavadet

Det skedde en viss förändring i landskapet längre söderut inom karta 4, där det fanns mer öppna marker och även hel del bebyggelse. Inom kartavsnittet låg fastigheten Hallavadet öster om och byn Boarp väster om rv 26/47.

Sedan tidigare fanns en registrerad lämning och även här rör det sig om ett vägmärke i form av en väghållningssten, L1972:9469.

De nyregistreringar som gjordes inom det här området gällde till stor del fossil åker i form av ensamliggande röjningsrösen Id 21 och 27, ett röjningsröseområde Id 26 med tillhörande stensträngar Id 24–25. Men också eventuella stensättningar, Id 33 och 37, registrerades vilka bör bli föremål för vidare utredning. Förutom dessa registrerades även en mindre färdväg, Id 23.

Vid kartanalysen kunde tre iakttagelser göras inom karta 4 och där är de benämnda punkt 5–7 (bilaga 2). Väster om vägen en yta med fossil åker och öster om vägen fanns två markeringar på 1880 års häradsekonomiska karta, dels för ett hus, dels för en backstuga. Den fossila åkern låg i dag på åkerimpediment och var fortfarande i bruk, av huset och backstugan fanns inga synliga spår.

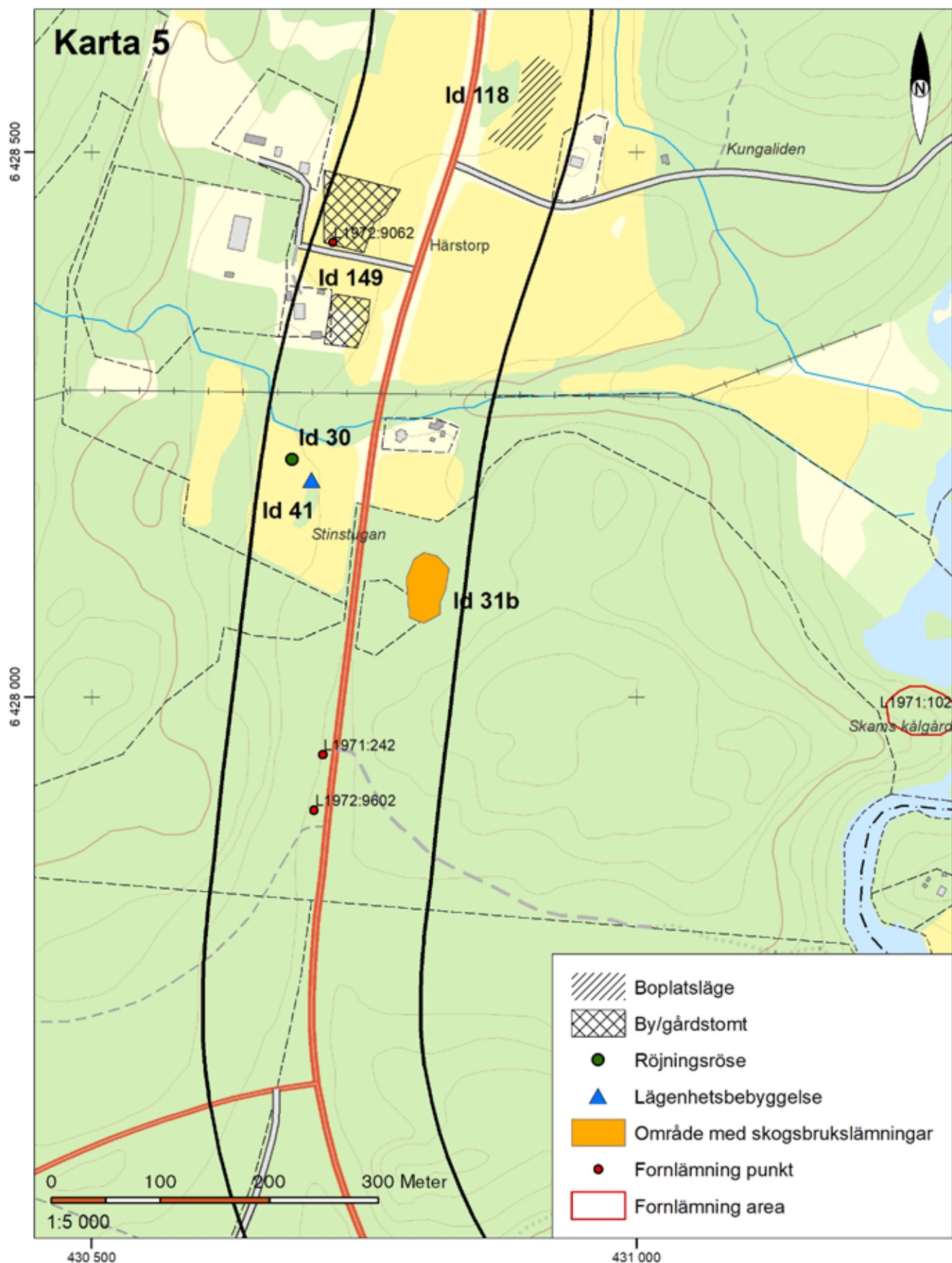
Karta 5, Härstorp

Inom norra delen av karta 5 är landskapet relativt flackt och består av uppodlad, öppen mark och bebyggelse, medan den södra delen blir alltmer kuperad och övergår i skogsmark och då till största delen barrskog. Ortnamnet skrivs år 1481 *Haralstorp*, där förleden är ett mansnamn och efterleden står för torp eller nybygge (Agertz 2008). Från 1685 står det som *Härstorp* i de skriftliga källorna.

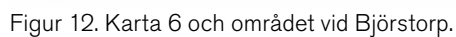
Inom karta 5 fanns tre lämningar registrerade sedan tidigare, två vägmärken L1971:242 och L1972:9602 samt en minnessten L1972:9062.

De lämningar som påträffades under inventeringen och nyregistrerades var ett ensamliggande röjningsröse Id 30, en lägenhetsbebyggelse Id 41 och ett område med kolbottnar Id 31b. Dessutom påträffades ett boplatssläge, Id 118.

Vid kartanalysen kunde Härstorps gårdstomter identifieras. De ligger idag intill bebyggelse och inget syns ovan mark, det är ytor som bör utredas vidare, Id 149.

Figur 11. Karta 5 och området vid Härstorp.

Karta 6, Björstorp

Karta 6 gäller området där rv 26/47 passerar Tidan eller rättare sagt där Björsjön möter Stråken. Det är topografiskt delvis kraftigt kuperat och intill utredningsområdet ligger stora sommarstugeområden. Inom ytan finns också fastigheten Björstorp men till största delen utgörs den ändå av skogsmark.

Det fanns inga registrerade lämningar inom karta 6 sedan tidigare.

Inom karta 6 nyregistrerades sex lämningar: en fossil åker med tillhörande terrasser Id 123–124 samt 148, två röjningsrösen Id 125–126, en hålväg Id 41b, en eventuell grav Id 38 samt en lägenhetsbebyggelse Id 40. Dessutom påträffades fyra lägen lämpliga för boplatser, Id 119–122. Samtliga tolkas ha legat i fördelaktiga, strandnära lägen och bör alltså höra samman med stenålder. Vidare utredningar får visa om så är fallet.

Under kartanalysen gjordes flera intressanta iakttagelser (bilaga 2). I området där rv 26/47 passerar Björsjön togs möjligheten upp för en eventuell kvarnplats och lägen för stenålderboplatser. Av kvarnlämningar kunde inget ses i fält, däremot mättes alltså fyra möjliga boplatslägen in, Id 119–122. Dessutom låg enligt kartor från 1777 och 1880 ett soldattorp väster om vägen, vilket också påträffades under inventeringen, Id 40. Däremot fanns inget att notera i området som kallas ”Galgbacken”, märkt nr 12 i kartanalysen, och som kunde registreras. Det finns inte heller några anteckningar i de äldre kartorna som ger evidens för att det har funnits en avrättningsplats i området.

Karta 7, Broholm

Området inom karta 7 karaktäriserades av en stor mängd sommarstugor, men även av mer permanent boende. Inom detta kartavsnitt ingår också den tilläggsyta som tillkom och som mäter 15 hektar.

Området är kraftigt kuperat och sluttar ställvis brant ner mot Stråken. Utmed rv 26/47 utgörs det till största delen av tomt- eller ängsmark. Tilläggsytan var däremot skogsbeväxt och i norra delen av ung granplantering, vilket i princip omöjliggjorde inventering. Den södra delen var bevuxen av lövskog, vilken när fältarbetet genomfördes innan lövsprickningen, gjorde den mer överskådlig. Ortnamnet *Broholm* uppträder i de skriftliga källorna omkring 1530 (Agertz 2008). Förleden är i betydelsen bro eller välvd bro och efterleden är i betydelsen upphöjning.

Det fanns inga tidigare registrerade lämningar inom det område som visas på karta 7.

De som nyregistrerades vid inventeringen var följande: Två färdvägar Id 35–36, två röjningsrösen (inom samma id) Id 128 och en eventuell grav Id 129 (figur 13). Dessutom påträffades tre boplatslägen Id 127, 130 och 132 varav den sista, som ligger utmed Stråkens strand, bedöms tillhöra stenåldern (figur 14).

Figur 13-14. Ovan Id 129/L2021:3163 eventuell grav i form av stensättning. Nedan Id 132, boplatsläge för stenålder.

Figur 15. Karta 7 och området vid Broholm.

Kartanalysen inom karta 7 gav inga indikationer på eventuella forn- eller kulturlämningar.

Karta 8, Tiberget

Området inom karta 8 låg till största delen i kuperad barrskog. Det fanns också ett par större ytor som var avverkade. Landskapet sluttar västerut ner mot Stråken men utgörs också av drumlinier, åsar och dödisgropar (figur 3).

Sedan tidigare var tre lämningar registrerade i kartan runt Tiberget; ett vägmärke i form av en milsten L1972:9849 samt två gravar i form av en domarring L1972:9688 och en hög L1972:9614. Området runt gravarna är extra intressant då det finns en uppgift i Fornsök om ett borttaget röse samt spår av eventuella brandgravar intill domarringen. Vid inventeringen kunde inga sådana spår ses.

Nyregistrerad lämning inom karta 8 var en lägenhetsbebyggelse, strax intill domarringen. Vid analysen av de äldre kartorna kunde också läget för ett torp ses på kartan från 1792, vilket bör motsvara det vi såg i fält. Dessutom har lantmätaren på kartan ritat en cirkel vilket kan markera domarringen. Möjligheten finns också att det rör sig om det borttagna röset, vilket visar vikten av att undersöka området omkring de idag synliga gravarna. Även ett lämpligt boplatsläge påträffades inom karta 8.

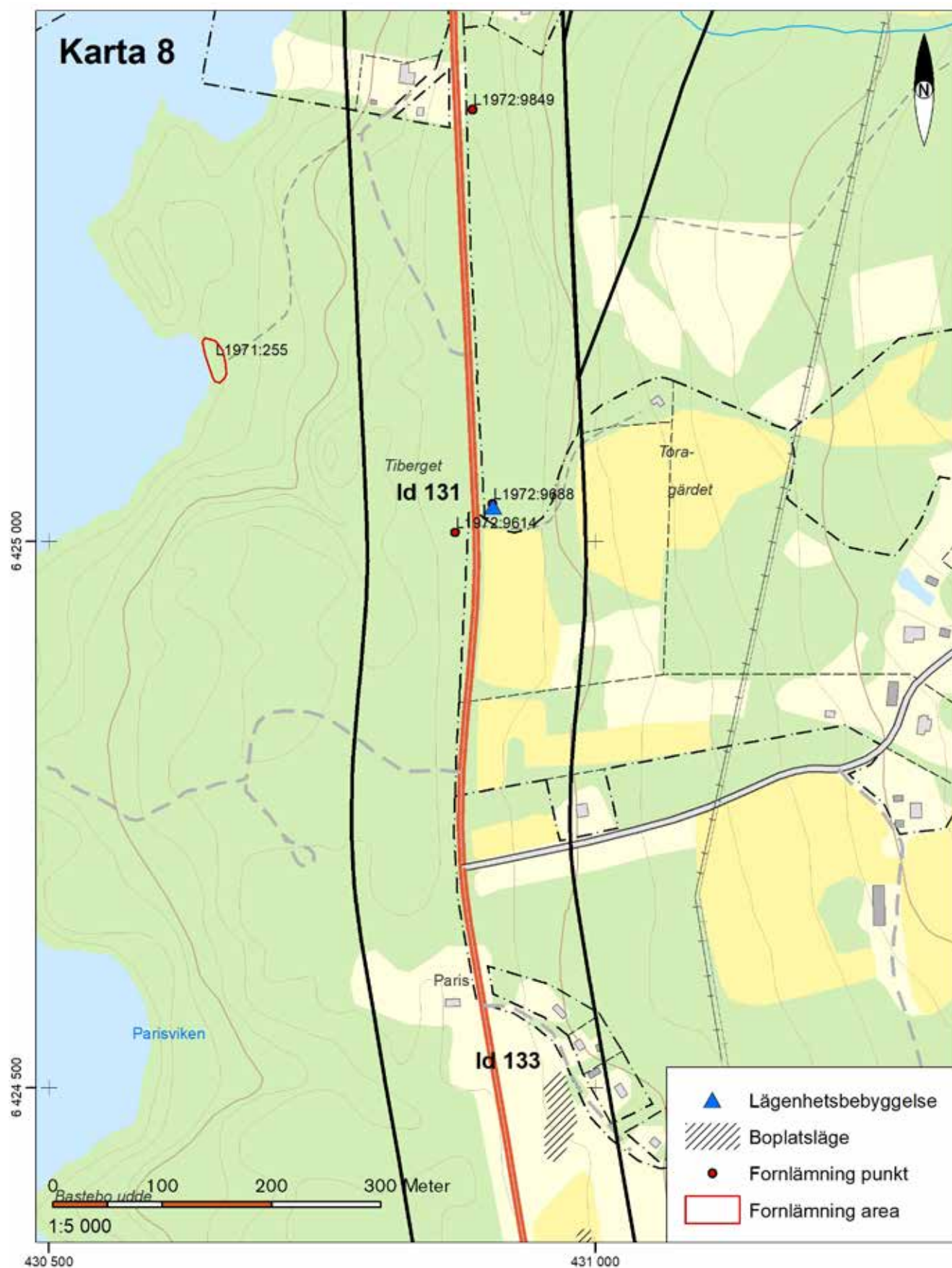
Boplatslägen lämpliga för stenålder har markerats i kartanalysen för karta 8 och på ytterligare områden söderut mot Mullsjö. På plats i fält ansåg vi dock att de låg för högt upp på höjderna för att utgöra de klassiska stenålderslägena, däremot bör det finnas ett flertal bra områden längre ner mot Stråken och ett sånt exempel är L1971:255 som ligger inom karta 8 men utanför vårt utredningsområde. Detta gäller även fortsättningsvis söderut i karta 8–14; de markerade lägena för stenålder ligger för högt i landskapet och för långt från vatten. Däremot har vi valt ut platser som vi anser kan utgöra bra boplatslägen för senare perioder som brons- och järnålder, se vidare nedan.

Karta 9, Kvigeskedet

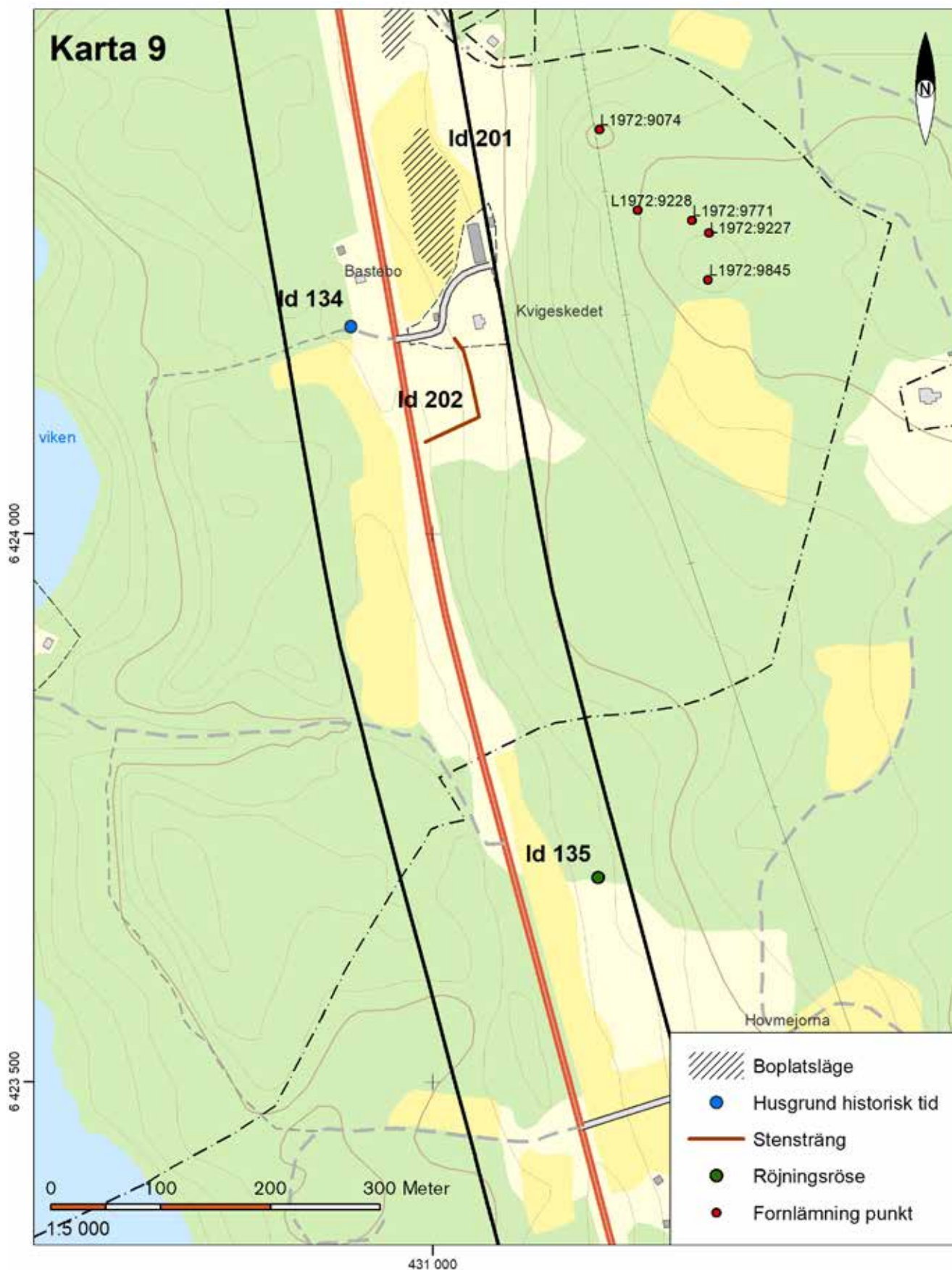
Området som låg runt fastigheten Kvigeskedet bestod av västsluttningar i kuperad terräng. Vissa delar var öppen mark, men där fanns också inslag av hagar och blandskog. Ortnamnet *Kvigeskedet* skrevs 1541 *Quiske*. Förleden i namnet kan betyda kviga men också fälla eller liten äng utifrån ordet *kvi*. Efterleden *skede* betyder gräns (Agertz 2008).

Det fanns inga lämningar registrerade inom karta 9 sedan tidigare. De som nyregistrerades vid inventeringen var en källare Id 134, en stensträng Id 202 och ett ensamliggande röjningsröse Id 135. Dessutom påträffades ett lämpligt boplatsläge, Id 201.

De iakttagelser som gjorts vid kartanalysen var lägen för boplatser, se under karta 8.

Figur 16. Karta 8 och området vid Tiberget.

Figur 17. Karta 9 och området vid Kvigeskedet.

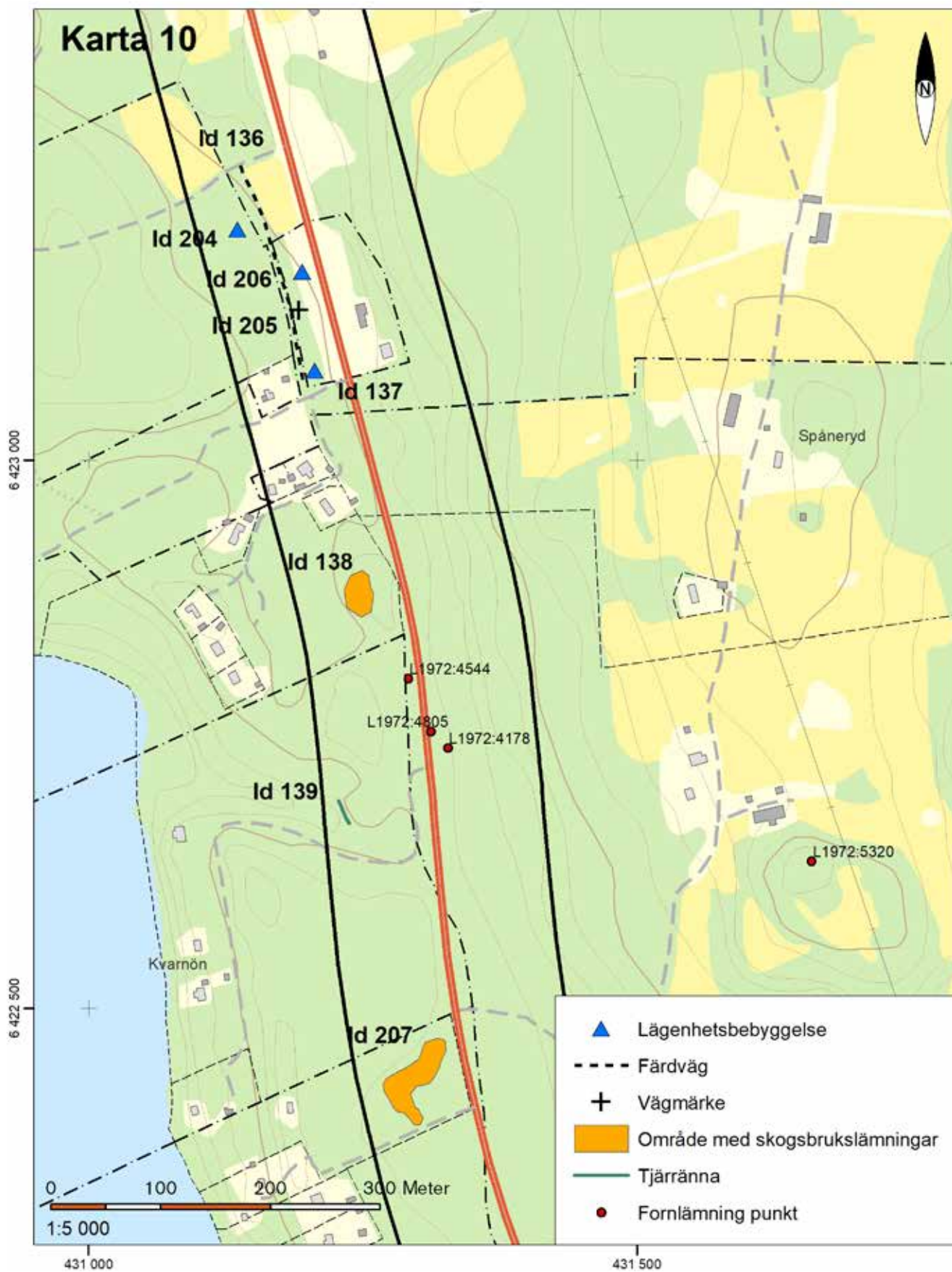
Karta 10, Spåneryd

Området ligger väster om byn Spåneryd och söder om gården Hovmejorna. Landskapet sluttar mot Stråken i väster, är kraftigt kuperat och till större delen beklätt med barrskog. På den här sträckan av utredningsområdet, där det sluttar kraftigt finns ett flertal källor på höjderna som sedan rinner västerut ner mot sjön. Vid Hovmejorna har detta utnyttjats och en byggnad i form av ett äldre bryggghus är byggt ovanpå vattendraget från en källa (figur 18-19). Detta enligt uppgift från ägaren till gården.

Tre lämningar var registrerade sedan tidigare; två vägmärken L1972:4544 och L1972:4178 samt en grav i form av en rest sten L1972:4805. Den sistnämnda kunde inte återfinnas och detta fanns också dokumenterat i Fornsök. Det är troligt att den tagits bort i samband med att vägen breddats.

Figur 18-19. Exempel på hur källorna som springer upp på höjderna använts. Bilden ovan visar ett bryggghus vid Hovmejorna, bilden nedan hur vatten leds från en källa för att sedan användas på andra sidan rv 26/47.

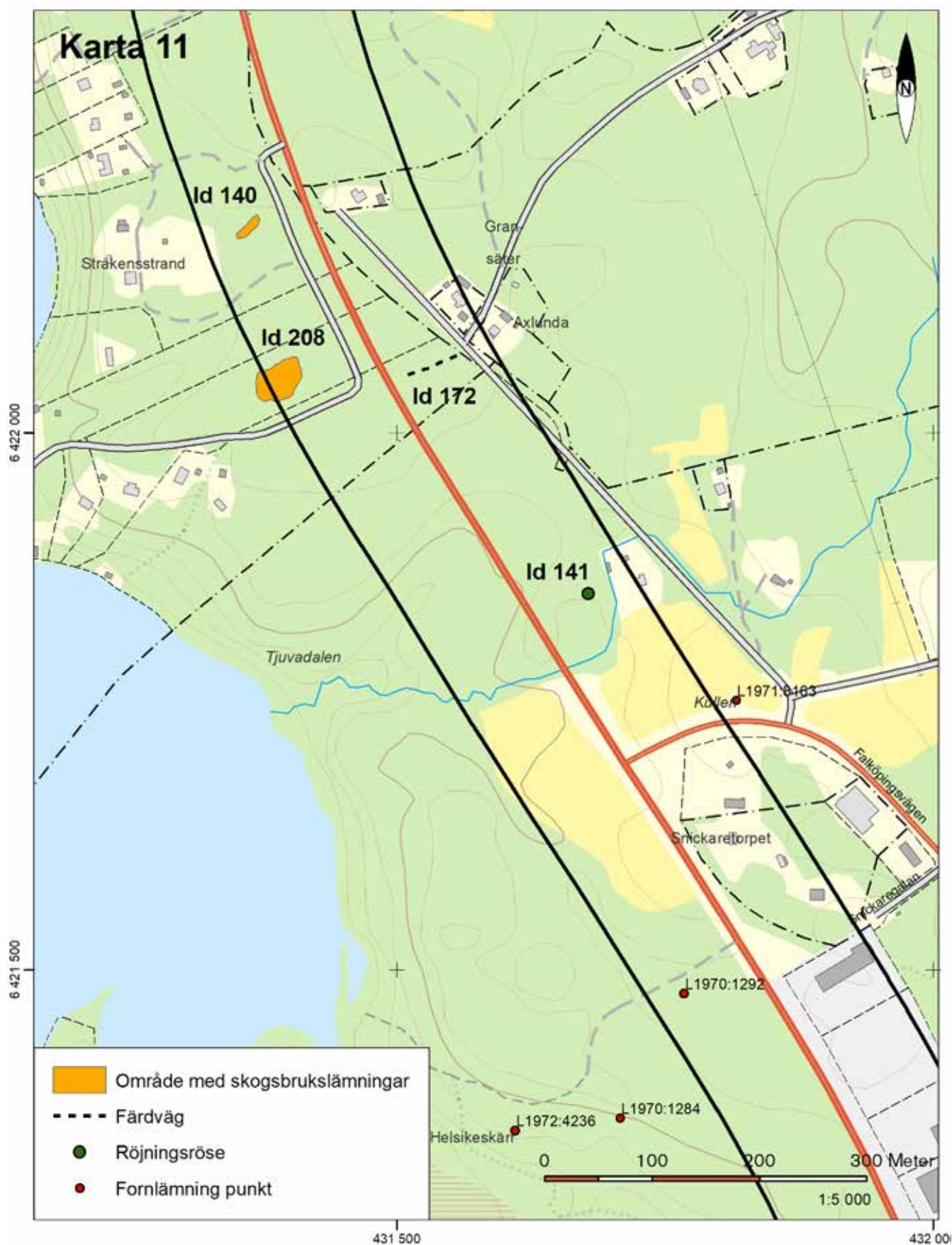
Figur 20. Karta 10 och området vid Spåneryd.

I norra delen av karta 10 nyregistrerades tre lägenhetsbebyggelser Id 137, 204, 206 samt en färdväg med tillhörande väghållningssten Id 136 och 205 (figur 21). Id 137, torpet Sjöbergs (eller Sjöberges) byggdes av Sven Sjöberg under sent 1700-tal. Han hade varit soldat men fått avsked då han var döv efter ”ett kanonskott i Pommer-ska kriget” (Axéll 1988). Läget för torpet Vråna, Id 204, är enligt torpinventeringen inte fastställt och varför skylten sitter där den gör eller om man efter det att boken skrevs har fått kunskap om torpets läge är osäkert. Id 206, torpet Källeberg brukades av en Carl Gustafsson Gren med hustrun Anna Pettersdotter från 1873 och under 29 år fram till 1902 (Axéll 1988) och är alltså yngre än 1850. I södra delen av kartutsnittet var det mer skogliga lämningar som nyregistrerades: två områden med skogsbrukslämningar, både kolningsgropar och kolbottnar, Id 138 och 207 samt en tjärränna Id 139.

De iakttagelser som gjorts vid kartanalysen var lägen för boplat-ser, se vidare under karta 8.

Figur 21. Den nyregistrerade väghållningsstenen Id 205/L2021:3173.

Figur 22. Karta 11 och området vid Gransäter.

Karta 11, Gransäter

Området inom karta 11 närmar sig Mullsjö och i dess södra del finns industribyggnader, den norra delen är dock skogsbeklädd. Terrängen är kuperad men sluttar inte på samma sätt ner mot Stråken som längre norrut utmed vägsträckan.

Inom kartutsnittet var en lämning registrerad sedan tidigare, en kolningsgrop L1970:1292. Detta är karaktäristiskt för den sista sträckan ner till Mullsjö, som framförallt innehåller spår efter kolning. Dessa hör högst troligen samman med bruket i Ryfors.

Nyregistreringar inom karta 11 var två områden med skogsbrukslämningar, Id 140 och 208, en färdväg Id 172 samt ett ensamliggande röjningsröse Id 141. Vi tyckte oss också se ett bra boplatsläge intill torpet Kullen, vilket dock var utrett sedan tidigare (Franzén 2011). Vid sökschaktning den gången framkom dock inga förhistoriska eller historiska lämningar.

De iakttagelser som gjorts vid kartanalysen var lägen för boplatser, se vidare under karta 8.

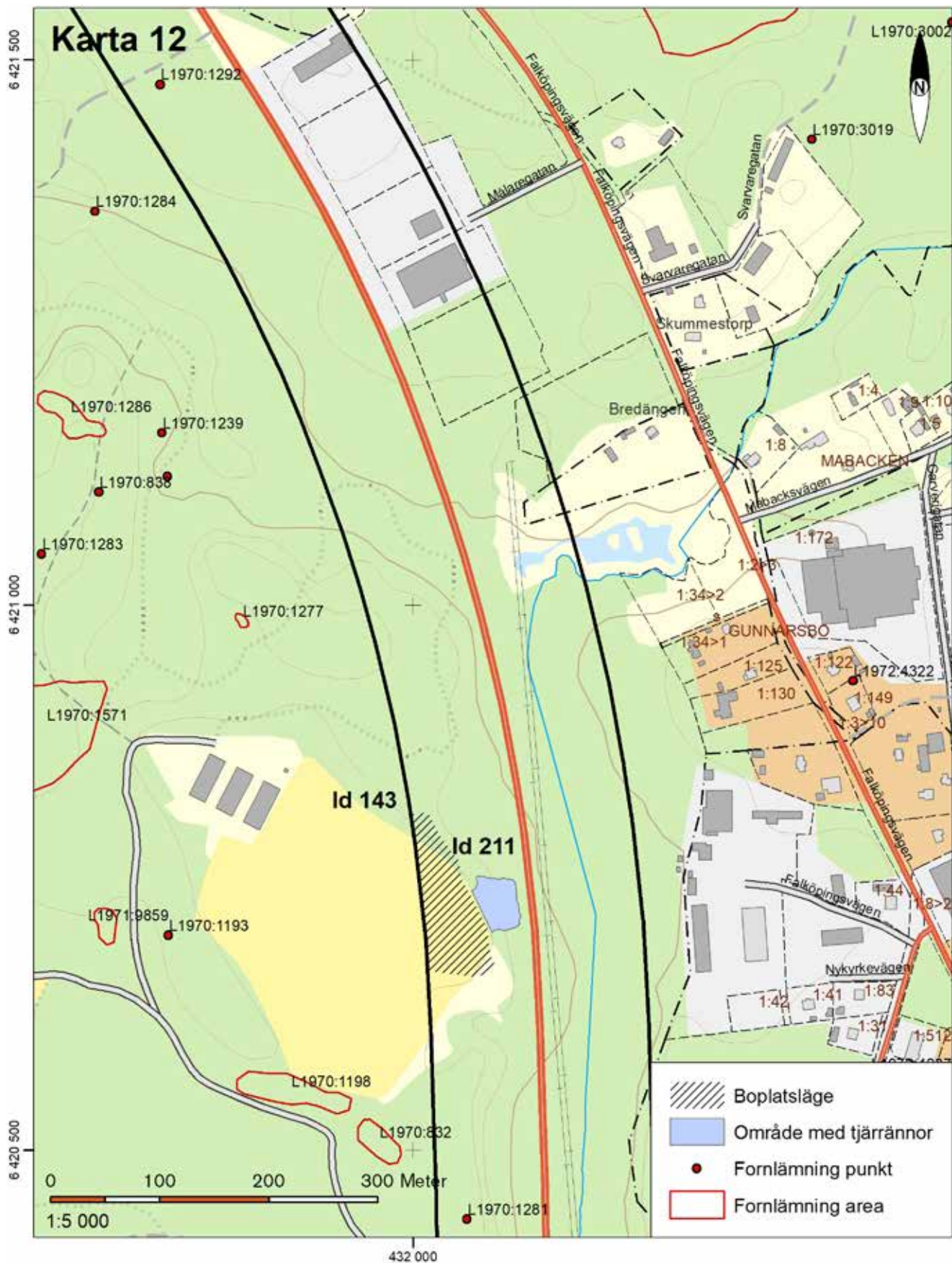
Karta 12, Bredängen

Inom området för karta 12 fanns större områden som var avverkade men även skogsmark. Öster om rv 26/47 finns alltmer av industribyggnader. Ett vattendrag, vars namn jag inte lyckats hitta men som rinner norrifrån via Kvarnön, går längs med och genom utredningsområdet. I skogsområdet väster om det aktuella området på platån mot Stråken är ett flertal registrerade kolningslämningar.

Sedan tidigare fanns en registrerad lämning inom utredningsområdet och karta 12, vilket är en kolningsgrop, L1970:1281.

Vid fältinventeringen nyregistrerades ett område med kemisk industri i form av tjärrännor, Id 211 (figur 24). Tjärrännor får enligt lämningstypslistan den antikvariska bedömningen "Övrig kulturhistorisk lämning" och brukar sällan undersökas vidare, men i detta fallet vill vi förespråka en utredning eller förundersökning av tjärrännorna, trots att vi inte kan säkerställa att de är äldre än från 1850. Tjärbränning finns belagd i vårt land sedan tiden kring Kristi födelse och under 1300-talet exporterade Sverige tjära, det har varit en viktig produkt. Tjärframställning pågick in i 1900-tal och har alltså en mycket lång tradition, men det är en lämning som vi sällan får möjlighet att undersöka. Vår kunskap om lämningar av den här typen från vårt län är liten och här har vi chansen att provta och dokumentera tjärrännor och därmed fånga upp hur de är konstruerade och från vilken tidsperiod de härstammar. Dessutom påträffades strax intill dessa ett, som vi tolkat, bra boplatsläge Id 143.

De iakttagelser som gjorts vid kartanalysen var lägen för boplatser, se vidare under karta 8.

Figur 23. Karta 12 och området vid Bredängen.

Karta 13, Nykyrka kyrka

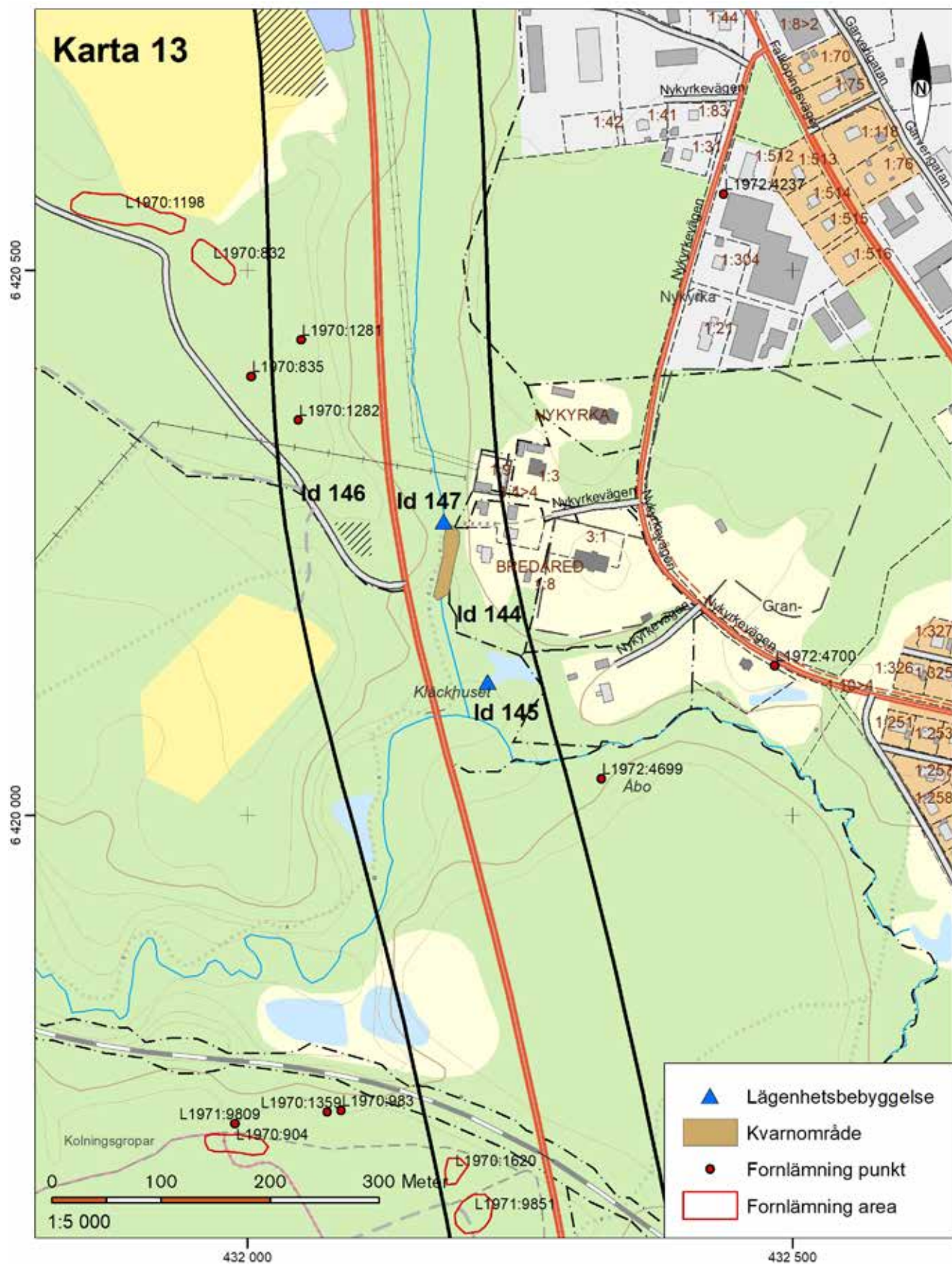
Området inom karta 13 är kuperat och till största delen beklätt med tallskog. Utmed rv 26/47 samt korsandes vägen är vattendrag vilket gör vissa delar av området vattensjukt.

Socknen Nykyrka bröts ut ur Sandhems socken 1655. Bebyggelsen på platsen tidigare hette *Sågen* och 1751 skrevs den *Sågan Wed Nykiyrckian* (Agertz 2008). Detta torde peka på platsen intill bäcken strax väster om kyrkan där också en kvarn har legat, se nedan.

De lämningar som var registrerade sedan tidigare är kolningsanläggningar eller kolarkojsgrunder och hör alltså samman med tillverkning av träkol; L1970:1281-1282, L1970:1620 och L1971:9851.

De nyregistrerade lämningarna är två lägenhetsbebyggelser, Id 145 och 147. Den förstnämnda är platsen för "Bäkebostugan" som låg under Bredared och vars boende emigrerade 1852, den sistnämnda är platsen för "Bredareds torp" som eventuellt byggdes redan under tidigt 1700-tal (Axéll 1988). Förutom dessa har en kvarn nyregistrerats, Id 144, som till utseendet förefaller vara sentida då till exempel fördämningen är gjuten. Men enligt de historiska kartorna finns belägg för en kvarn på platsen redan 1645 (bilaga 2). Förutom dessa påträffades ett boplatssläge, Id 146.

Figur 24. En av tjärrännorna inom Id 211/L2021:3181, foto från öster.

Figur 25. Karta 13 och området vid Nykyrka kyrka.

I övrig visade kartanalysen lägen för boplatser, se vidare under karta 8.

Karta 14, Gyljeryd

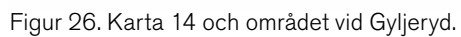
Området inom karta 14 ligger längst söderut på den aktuella vägsträckan. Delar av utredningsområdet öster om rv 26/47 är bebyggt med industrier medan den västra består av flack tallmo. Ortnamnet nämns första gången i de historiska källorna 1540 och skrivs då *Gyllerith*. Förleden är *gyl* som betyder göl och efterleden *ryd* vilket betyder röjning (Agertz 2008).

En lämning fanns registrerad inom karta 14 sedan tidigare; L1971:9792 som är en kolningsgrop.

Inga nyregistreringar gjordes vid fältinventeringen och de iakttagelser som gjorts vid kartanalysen var lägen för boplatser, se vidare under karta 8.

Fynd

Inga fynd tillvaratogs under utredningen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-7197-2020
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2020-11-25
Jönköpings läns museums dnr: 2020-302
Beställare: Trafikverket
Fält-och rapportansvarig: Anna Ödeén
Rapportgranskning: Ann-Marie Nordman
Fältpersonal: Jörgen Gustafsson, Ådel V.
Franzén och Anna Ödeén
Fältarbetstid: 2021-03-24–2021-03-31
Län: Jönköpings län
Kommun: Mullsjö kommun
Socken: Sandhem och Nykyrka socken
Belägenhet: 64E 1dN med flera
Koordinater: N: 6418569 E:432647 sydligaste punkten
Koordinatsystem: Sweref 99 TM
Höjdsystem: RH 2000
Undersökningsyta: 315 hektar, 15 km lång sträcka
Fornlämningstyp: Hägnad, fossil åker, röjningsröse, brunn/kallkälla, färdväg, husgrund historisk tid, möjlig grav, by/gårdstomt, lägenhetsbebyggelse, område med skogsbrukslämningar, vägmärke, kemisk industri, kvarn

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Jönköpings läns museum (JLM)

Riksantikvarieämbetet, Stockholm (RAÄ)

Kulturmiljöregistret, Forsök: <https://app.raa.se/open/forsok/>

Kartmaterial

Lantmäteriet, ArkivSök (<https://etjanster.lantmateriet.se/>):

16-sdh-8a Slättäng med flera, Storskifte över skog och utmark till Slättäng med flera gårdar, 1789.

16-sdh-13a Övrig karta, Broholms norra utmark med flera, 1777

16-nyk-1a karta över skogen Bosebyhult, Storskifte, 1780

P174-43:p3:39 Målåsen 1, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

P174-12:p3:37–38 Dintestorp 1–5, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

P174-12:1 Dintestorp 1–5, Ägoavmätning, 1705, Sven Broddesson.

P174-7:p3:32 Boarp 1, geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

P174-7:1 Boarp 1, Avmätning för sökt städja, Gabriel Kjerner, Matthias Tidén

P174-28:p 3:33–34 Härstorp 1–3, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

P174-28:1 Härstorp 1–3, delning av skog 1790 Per Nylandh

P174-28:3 Härstorp 1–3, Storskifte på byns odal ägor, Per Nylandh, 1797

P174-59:1 Slättorna 1, Enskifte, 1825, Per Gustaf Friberger

P160-23:p 3:38 Spåneryd nr 1, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

P160-23:1 Spåneryd 1, Storskifte av odalägor 1803, Per Nylandh

P174-23:p3:58 Hovmejorna, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

P160-20:p3:35 Nykyrka kyrkekvärn, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645.

P160-3:p3:60 Bredared, Geometrisk avmätning Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

Häradsekonomiska kartan:

J112-34-10 Mullsjö

J112-34-9 Tunnarp

J112-34-4 Sandhem

Ekonomisk karta 1950-tal:

7D 4g, 7D 4h, 7D 5g, 7D 7f, 7D 7g, 7D 6f, 7D 6g

Geologiska kartor, SGU, kartgeneratorn:

Jordartskarta 1:25 000

Berggrundskarta 1:250 000

Tryckta källor och litteratur

Agertz, Jan 2008. *Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2008. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum LXXVII*. Jönköping.

Axell, Åke. 1988. *Torp och backstugor*. Utgiven av Nykyrke Fornminnes- och hembygdsförening, Mullsjö. Mullsjö.

Börjesgård, Britt-Marie, Gustafsson, Jörgen och Nordström, Mikael 2001. *Mullsjö kommun, Jönköpings län. Kulturbistorisk inventering*. Jönköpings läns museum 1999-2000. Kulturmiljöavdelningen, Byggnadsvård/arkologi. Jönköping.

Engman, Fredrik, Lorentzon, Moa och Wennerberg, Rickard. 2008. *Skog & Historia i Jönköpings län. Lägesrapport för åren 2004–2007, efter avslutandet av Gröna jobb. Almesåkra m.fl. socknar, Aneby m.fl. kommuner, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2008:34. Jönköping.

Vestbö-Franzén, Ådel. 2011. *Gunnarsbo 1:3 (5). Arkeologisk utredning inför planerad handelsetablering inom fastigheten Gunnarstorp 1:3 (5), Nykyrka socken, Mullsjö kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2011:71. Jönköping.

Vestbö Franzén, Ådel. 2014. *Gunnarsbo 1:3. Arkeologisk utredning, etapp 1, inom Gunnarsbo 1:3 m.fl. Nykyrka socken i Mullsjö kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2014:61. Jönköping.

Wennerberg, Rickard. 2007. *Vindkraft i Dintestorp. Arkeologisk utredning inom Dintestorp 1:4 inför planerat nytt vindkraftverk. Sandhems socken i Mullsjö kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2007:38. Jönköping.

Bilaga 1. Lämningstabell, från norr till söder

Lämningsnr Idnr	Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Kommentar	Antikvarisk bedömning
15	1	Hägnad	Stensträng ca 60 m (NNÖ-SSV), 1,2 meter bred, 0,2-0,5 meter hög. Flerradig och enskiktad.	Hänger ihop med Id 16.	Fornlämning
16	1	Hägnad	Stensträng ca 140 m, vinklar av i södra delen. 1-2 m bred och 0,2 meter hög. Högre i södra delen där den också övergår till mer stenmursliknande.	Hänger ihop med Id 165	Fornlämning
L1972:9245	1	Vägmärke	Väghållningssten, 0,54 m hög. Text: "SH PRESTGÅRD"	För beskrivning, se även Forsök.	Fornlämning
17	1	Fossil åker	Spår efter plöjd åker i form av tre åkerhak. 0,3 m höga och 0,6 m breda. Ev. rundade vändplan.		Övrig kulturhistorisk lämning
18a	1	Hägnad	Stensträng i U-form, sammanlagt ca 50 m lång. 3-4 meter bred och 0,5 meter hög. Kraftigt övermossad och något otydlig med få stenar synliga i ytan.		Fornlämning
19	1	Röjningsröse	Röjningsröse runt, 3,5 meter i diam och 0,3 meter högt. Kraftigt övermossat.		Fornlämning
18b	1	Röjningsröse	Röjningsröse runt, 4 i diam och 0,3 meter högt. Kraftigt övermossat.		Fornlämning
L1972:9244	1	Vägmärke	Väghållningssten, 0,5 m hög. Text: "SANDHEM SKATTEG"	För beskrivning, se även Forsök.	Fornlämning
12	1	Hägnad	Stensträng 55 m (VNV-ÖSÖ), 1-2 m bred och 0,2-0,4 m hög.		Fornlämning
10	1	Hägnad	Stensträng 55 m (VNV-ÖSÖ), 2,5 m bred och 0,2-0,4 m hög.	Ligger i befintlig gräns parallellt med Id 11.	Fornlämning
11	1	Hägnad	Stensträng ca 40 (VNV-ÖSÖ), 2 m bred och upp till 0,4 m hög.	Ligger parallellt med Id 10.	Fornlämning
9	1	Hägnad	Stenmur ca 130 m i vinkel. 1,5 m bred och 0,7-1,1 m hög. Vällagd.		Ingen antikvarisk bedömning
31a	1	Boplatsläge	Välrojd yta, ev. äldre åker.		Ej fastställd
8	1	Brunn/kalkälla	1 m i diam och 0,3 m ner till vattenytan. Stensatt med kallmur.	Troligen sentida och tillhörande torpet Fridhem.	Övrig kulturhistorisk lämning
110	1	Hägnad	Stenmur i U-form sammanlagt ca 230 m lång, 1-2,5 m bred och 0,5-1,5 m hög. Måttigast i västra delen med upp till 7 skift stenar. Stenstorlek 0,3-1,2 m.	Hör till torpet Fridhem.	Ingen antikvarisk bedömning
5	1	Hägnad	Stenmur ca 70 m (N-S) och 0,4-0,9 m hög. Ställvis slarvigt lagd.	Ligger i befintlig gräns. Vägbank väster om muren.	Ingen antikvarisk bedömning
L1972:9444	1	Vägmärke	Väghållningssten, 0,4 m hög. Text: "Sibbarp"	För beskrivning, se även Forsök.	Fornlämning
3	2	Fossil åker	Röjd yta med ca 20 låga och stenfattiga röjningsrösen. Dessa är runda, 2-5 meter i diam och 0,2-0,4 m höga. Kraftigt övermossade.		Fornlämning
1	2	Hägnad	Stenmur ca 130 m lång, vinklar av något. 2,5 meter bred och 0,5-1,0 meter hög.		Ingen antikvarisk bedömning
101	2	Hägnad	Stenmur ca 120 m (N-S) 1,5-2 m bred och 0,3-0,4 m hög. Stenstorlek 0,3-0,7 m. Slarvigt upplagd. Ställvis som terrass i slänt.		Ingen antikvarisk bedömning
109	2	Boplatsläge	Öppen mark i svag västsluttning.		Ej fastställd
102	2	Hägnad	Stenmur ca 50 m (Ö-V), 4-5 m bred och 0,4-0,5 m. Stenstorlek 0,2-0,7 m.	Ligger i befintlig gräns.	Ingen antikvarisk bedömning

Lämningsnr Idnr	Karta	Lämningsstyp	Beskrivning	Kommentar	Antikvarisk bedömning
103	2	Färdväg	Äldre väg 4-4,5 m bred. Är anlagd utmed höjd i söder.	Fortsätter västerut i hagmark, utanför utredningsområdet.	Övrig kulturhistorisk lämning
104	2	Röjningsröse	Röjningsröse ca 3 m i diam och 0,4 m högt. Stenstorlek 0,3-0,5 m.	Ligger i hagmark	Övrig kulturhistorisk lämning
106	3	Husgrund historisk tid	Källare 7 x 5 m (Ö-V) intill 1 m djup med vall 0,3-0,4 m hög. Kallmurad med upp till 6 skift stenar. Stenstorlek 0,15-0,5 m. Ingång i väster, där den ställvis är lagad med cement.		Övrig kulturhistorisk lämning
L1972:5082	3	Vägmärke	Milsten med postament 1,8 m hög. Carl XII krönta namnchiffer med text: 1 MIL 1707	För beskrivning, se även Fornsök.	Fornlämning
115	3	Färdväg	Äldre väg ca 120 m lång (NV-SÖ) och 2-3 m bred. Kantas av diken.	Fortsätter utanför utredningsområdet i öster.	Övrig kulturhistorisk lämning
114	3	Boplatsläge	Platåläge intill sluttning österut.		Ej fastställd
113	3	Hägnad	Stenmursliknande ca 10 m (N-S) lång och intill 0,6 m hög. Stenstorlek 0,5-0,8 m.	Terrassliknande mot sankare område i öster.	Ingen antikvarisk bedömning
112	3	Röjningsröse	Röjningsröse 6 x 5 m (N-S) och 1 m högt. Stenstorlek 0,5-0,8 m.	Stentipsliknande	Övrig kulturhistorisk lämning
111	3	Fossil åker	Röjningsröseområde bestående av 5 röjningsrösen vilka är runda 2-4 m i diam och 0,3-0,4 m höga. Stenstorlek 0,2-0,5 m.	Ger ett sentida intryck.	Övrig kulturhistorisk lämning
21	4	Röjningsröse	Röjningsröse runt 7 m i diam och 0,8 m högt. Större stenar och block synliga i ytan.	Ligger i kant av nedlagd åker.	Övrig kulturhistorisk lämning
L1972:9469	4	Vägmärke	Väghållningssten, 0,49 m hög. Text: "1/8 mt No 480 Tinghalla 81 mtr"	För beskrivning, se även fornsök	Fornlämning
27	4	Röjningsröse	Röjningsröse ovalt, 6 x 3 m (N-S) och 0,5 m högt.		Övrig kulturhistorisk lämning
37	4	Eventuell grav	Eventuell stensättning. Rund 7 m i diam, 0,5 m hög, av 0,3-0,6 m stora stenar. Skadad av rotvälta i östra delen, där större stenar fläxats upp.	Ligger på impediment i åker.	Möjlig fornlämning
33	4	Eventuell grav	Eventuell stensättning. Rund, 5 m i diam och 0,2 meter hög. Mittblock 1,5 m stort och 0,6 m högt.	Ligger på impediment i åker.	Möjlig fornlämning
24	4	Hägnad	Stensträng ca 30 m lång (Ö-V), 1-1,5 m bred och 0,2-0,3 m hög. Enskiktad och ev. utrasad.	Ålderdomlig karaktär. Ligger inom Id 26.	Fornlämning
25	4	Hägnad	Stensträng ca 30 m lång (Ö-V) 1,5-2,5 m bred och 0,2-0,5 m hög. Enskiktad och ev. utrasad.	Ålderdomlig karaktär. Ligger inom Id 26.	Fornlämning
26	4	Fossil åker	Röjningsröseområde bestående av ca 15 mindre röjningsrösen, 1-3 i diam och 0,2-0,4 m höga.	I området finns två stensträngar Id 24-25.	Fornlämning
23	4	Färdväg	Vägbank ca 40 m lång (N-S), 5 m bred och 0,6 m hög.		Övrig kulturhistorisk lämning
118	5	Boplatsläge	Sadelläge i öppen åkermark.		Ej fastställd
149	5	By/gårdstomt	Läget för Härstorps gårdstomter enligt karta från 1645 och 1797. Inga synliga lämningar.	Uppgift om	Ingen antikvarisk bedömning

Lämningsnr Idnr	Karta	Lämningsstyp	Beskrivning	Kommentar	Antikvarisk bedömning
L1972:9062	5	Minnesmärke	Minnessten över donatorer till kyrka och skola, rest 1930.	För beskrivning, se även Fornsök.	Övrig kulturhistorisk lämning
30	5	Röjningsröse	Röjningsröse 3 x 1,5 m och 0,3 m högt.		Övrig kulturhistorisk lämning
41	5	Lägenhetsbebyggelse	Läge för torp enligt skylt. Inga synliga lämningar.	Uppgift om. Stentipp på platsen. Skylt: "70 Härstorsstugan backstuga på Härstorp Sörgården 1780-talet -1905"	Ingen antikvarisk bedömning
31b	5	Område med skogsbrukslämningar	Området består av tio kolbottnar efter resmilor 4-10 m i diam och 0,2-0,5 m höga.		Övrig kulturhistorisk lämning
L1971:242	5	Vägmärke	Väghållningssten, 0,5 m hög. Text: "1/4 M.T. HOFMEJORNA No 487"	För beskrivning, se även Fornsök.	Fornlämning
L1972:9602	5	Vägmärke	Milsten på postament, 1,05 m hög. Carl XII krönta namnchiffer. Text: 1/4 MILL.	För beskrivning, se även Fornsök. Är ev. flyttad.	Fornlämning
120	6	Boplatsläge	Sadelläge intill Tidan. Troligt stenåldersläge.	Fortsätter österut utanför utredningsområdet.	Ej fastställd
119	6	Boplatsläge	Stenåldersläge intill Tidan.		Ej fastställd
121	6	Boplatsläge	Platåläge i västsluttning.		Ej fastställd
122	6	Boplatsläge	Platåläge i nordsluttning.		Ej fastställd
123	6	Terrass	Terrass ca 40 m lång (N-S) och intill 0,3 m hög.	Ligger inom Id 148	Fornlämning
124	6	Terass	Terrass ca 20 m lång (N-S) och intill 0,2 m hög.	Ligger inom Id 148	Fornlämning
148	6	Fossil åker	Röjd yta ca 50 x 5-15 m (N-S) mellan två terrasser, Id 123-124.		Fornlämning
41b	6	Färdväg	Hålväg 15 m lång (N-S) 1-1,5 m bred och 0,4 m djup.		Fornlämning
40	6	Lägenhetsbebyggelse	Torplämning bestående av syllstensrad 8 x 5 m (Ö-V) och 0,3 m hög. Spismursröse i nordvästra hörnet, 3 m i diam och 0,3 m högt.	Skyt: "Soldatbostället på Hjortåsen Nr 506 Skarab. Reg. / Tröjenborg 1700-1790 Hjortes 1790-1870 Trostenborg 1870-1941/. Skyten är uppsatt av Sandhems Hembygd- och fornminnesförening.	Fornlämning
38	6	Eventuell grav	Ev. hög närmast rektangulär, 18 x 8 m (Ö-V) och 1,5 m hög. Jordfyllning, men vid provstick fanns antydning till stenpackning. Grop i anläggningens mitt, 1,5 x 1 m (N-S) och 0,2 m djup. I östra delen är en ingrävd, stensatt källare, 2,5 x 1,2 m (Ö-V) och 1,2 m djup. Kallmurad av 0,2-0,4 m stora stenar. Runt källaren är en ca 1 m bred vall. Anläggandet av källaren har troligen givit högen dess rektangulära form.	Källaren hör till Id 40, vilken är bedömd som fornlämning.	Möjlig fornlämning
125	6	Röjningsröse	Röjningsröse 2 m i diam och 0,3 m högt. Stenstorlek 0,2-0,4 m.		Övrig kulturhistorisk lämning

Lämningsnr Idnr	Karta	Lämningsstyp	Beskrivning	Kommentar	Antikvarisk bedömning
126	6	Röjningsröse	Röjningsröse 3 x 1,5 m (N-S) och 0,3 m högt. Stenstorlek 0,2-0,4 m.		Övrig kulturhistorisk lämning
127	7	Boplatsläge	Sadelläge mellan två höjder.		Ej fastställd
35	7	Färdväg	Äldre väg 8 m bred och 0,6-2,5 m djup. Skadad av täkt i västra delen.	Hör samman med Id 36.	Övrig kulturhistorisk lämning
36	7	Färdväg	Äldre väg 1,5-3 meter bred och 0,2-0,5 meter djup.	Hör samman med Id 35.	Övrig kulturhistorisk lämning
132	7	Boplatsläge	Strandnära stenåldersläge intill Stråken.		Ej fastställd
130	7	Boplatsläge	Platåläge i västsluttning ner mot Stråken.		Ej fastställd
129	7	Eventuell grav	Ev. stensättning. Rund 5 m i diam och 0,2 m hög. Stenmaterial av 0,2-0,3 m stora stenar. En större sten lagd på anläggningen.	Ligger på en grusås i vilken en källare är ingrävd.	Möjlig fornlämning
128	7	Röjningsröse	Två röjningsrösen, ovala 4-5 x 2 m och 0,5 m höga. Stenstorlek 0,2-0,6 m.		Övrig kulturhistorisk lämning
L1972:9849	8	Vägmärke	Milsten på postament, 1,4 m hög. Carl XII krönta namnchiffer. Text: 1/2 MIL	För beskrivning, se även Fornsök. Är ev. flyttad.	Fornlämning
L1972:9688	8	Grav	Stenkrets/domarring 7 m i diam och med 7 stenar.	Undersöktes och restaurerades 1941. Ev. borttaget röse intill samt spår efter brandgravar. För beskrivning se även Fornsök.	Fornlämning
L1972:9614	8	Grav	Hög 11 m i diam och 1,2 m hög.	För beskrivning se även fornsök.	Fornlämning
131	8	Lägenhetsbebyggelse	Lämning efter torp och backstuga. Spismursröse 3 m i diam och 0,4 m högt. Stenstorlek 0,2-0,4 m. Finns upptagen på en historisk karta från 1792.	Skyllt: "123 Tiberiges torp under Broholm Sörg. 1758-1843 backstuga på Broholm Nolg. 1794-1896	Fornlämning
133	8	Boplatsläge	Platåläge i västsluttning		Ej fastställd
201	9	Boplatsläge	Platåläge i västsluttning		Ej fastställd
134	9	Husgrund historisk tid	Jordkällare 6 x 5 m (N-S) och 1 m hög vall. Stensatt rundoval grop 4 x 4 m och 1,2 m djup. Enstaka stenar synliga. Öppning i söder.		Övrig kulturhistorisk lämning
202	9	Hägnad	Stensträng i vinkel ca 130 m lång, 0,6-0,8 m bred och 0,3-0,4 m hög. 0,2-0,5 m stora stenar. Öppning i den Ö-V gående södra delen.	Delvis terrassliknande.	Fornlämning
135	9	Röjningsröse	Röjningsröse 9 x 7 m (Ö-V) och 1 m högt. Stenstorlek 0,2-0,5 m.	Stentippsliknande	Övrig kulturhistorisk lämning
136	10	Färdväg	Vägbank, ca 200 m lång (N-S) och 3-4 m bred och intill 0,5 m hög.	Passerar Id 204-206 och Id 137.	Fornlämning
204	10	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse, torpet Vråna enligt skylt. Inga synliga lämningar.	Uppgift om. Skylt: "Nr: 45 Vråna 1750-1830"	Ingen antikvarisk bedömning

Lämningsnr Idnr	Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Kommentar	Antikvarisk bedömning
206	10	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse, torpet Källeberg enligt skylt. Inga synliga lämningar.	Uppgift om. Skylt: "Nr: 40 Källeberg 1873-1902"	Ingen antikvarisk bedömning
205	10	Vägmärke	Väghållningssten, 0,7 m hög och 0,45 bred i basen, med spetsig form. Inristat H G eller H C. Beklädd med mossor.		Fornlämning
137	10	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse. Endast skylt: Sjöbergs. Inga synliga lämningar.	Uppgift om. Skylt: "Nr: 43 Sjöbergs 1789-1890"	Ingen antikvarisk bedömning
138	10	Område med skogsbrukslämningar	Område med 3 ovala kolningsgropar 3-2 x 1,5 m (N-S) och 0,2-0,3 m djupa. Antydan till vall. Kol vid provstick.	Ligger i platålägen i en relativt brant sluttning.	Fornlämning
L1972:4544	10	Vägmärke	Väghållningssten 0,57 m hög. Text: N506 246M LG	För beskrivning se även Fornsök. Troligen flyttad enligt Fornsök.	Fornlämning
L1972:4805	10	Grav	Rest sten 0,9 m hög.	Kunde inte återfinnas. Enligt Fornsök har den troligen tagits bort i samband med breddning av väg.	Ingen antikvarisk bedömning
L1972:4178	10	Vägmärke	Milsten på postament 1,29 m hög. Karl XII namnchiffer Text: 1/4 MIII	För beskrivning se även Fornsök.	Fornlämning
139	10	Kemisk industri	Tjärränna 20 m lång (NV-SÖ) 0,6-0,7 m bred intill 0,3 m djup. Vall söder om anläggningen, omkring 0,3 hög och 1 m bred. Kol vid provstick.		Övrig kulturhistorisk lämning
207	10	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar bestående av 7 kolbottnar efter resmilor, 7-12 m i diam och 0,3-0,5 m höga. Rännor och enstaka stybbgropar.		Övrig kulturhistorisk lämning
140	11	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar bestående av 1 kolbotten efter resmila, 10 m i diam och 0,5 m hög med antydan till ränna och 1 kolningsgrop 2 m i diam och 0,6 m djup. Antydan till vall i SV.		Övrig kulturhistorisk lämning
208	11	Område med skogsbrukslämningar	Område med skogsbrukslämningar bestående av 4 kolbottnar efter resmilor, 12-14 m i diam och 0,4-0,6 m höga. Omges av rännor och enstaka stybbgropar.		Övrig kulturhistorisk lämning
172	11	Färdväg	Äldre väg ca 50 m lång, 2-3 m bred och intill 0,2 m djup.	Har troligen fört samman nu befintliga vägar öster och väster om.	Övrig kulturhistorisk lämning
141	11	Röjningsröse	Två intilliggande röjningsrösen. 2 m i diam och 0,4-0,5 m höga. Stenstorlek 0,1-0,5 m		Övrig kulturhistorisk lämning
L1970:1292	11	Kolningsanläggning	Kolningsgrop, rund och 2 m i diam.	För beskrivning, se även Fornsök.	Fornlämning
211	12	Kemisk industri	Område med 6 st tjärrännor, 10-25 m långa (Ö-V) 0,6-1,5 m breda och 0,2-0,8 m djupa. Ett flertal har vallar och någon har uppsamlingsgrop. Kol vid provstick.		Övrig kulturhistorisk lämning
143	12	Boplatsläge	Krönläge intill östsluttning		Ej fastställd
L1970:1281	12	Kolningsanläggning	Kolningsgrop rund och 2,5 m i diam.	För beskrivning, se även Fornsök.	Fornlämning
L1970:1282	13	Kolningsanläggning	Kolningsgrop rund och 2,5 m i diam.	För beskrivning, se även Fornsök.	Fornlämning
146	13	Boplatsläge	Platåläge i sydsluttning		Ej fastställd

Lämningsnr Idnr	Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Kommentar	Antikvarisk bedömning
147	13	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse, Bredareds torp enligt skylt. Inga synliga lämningar.	Uppgift om.	Ingen antikvarisk bedömning
144	13	Kvarn	Kvarnlämning bestående av 1 fördämning, 2 kanaler/rännor och 1 grund. Fördämningen är gjuten och ca 4 m lång (Ö-V) av betong. Rännorna som ligger parallellt är ca 20 m långa (N-S), 1,5-2,5 m breda och harstensatt kant av 0,2-0,6 m stora stenar i 2-3 skift. Omkring 40 m söder om dämnet är en grund efter en byggnad 8 x 5 m (N-S) uppbyggt av sprängsten och delvis gjuten. Från byggnaden och söderut är enstensatt kant, 12 m och 0,4-0,8 m hög.	Synliga lämningar är sentida, men enligt de historiska kartorna är platsen för kvarn belagd sedan 1645. Kan finnas dolda lämningar som är fornlämning.	Ej fastställd
145	13	Lägenhetsbebyggelse	Lägenhetsbebyggelse, torpet Bäckeboostugan enligt skylt. Inga synliga lämningar	Uppgift om. Skylt: "Nr: 22 Bäckeboostugan 1830-1864"	Ingen antikvarisk bedömning
L1970:1620	13	Område med skogsbrukslämningar	Område bestående av en kolbotten efter resmila samt en kolarkojgrund.	För beskrivning, se även Fornsök.	Övrig kulturhistorisk lämning
L1971:9851	13	Område med skogsbrukslämningar	Område bestående av 3 kolbottnar efter resmilor samt en kolarkojgrund.	För beskrivning, se även Fornsök.	Övrig kulturhistorisk lämning
L1971:9792	14	Kolningsanläggning	Kolningsgrop oval och 3 x 2 m.	För beskrivning, se även Fornsök.	Fornlämning

ANTIKNARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning görs utifrån Riksantikvarieämbetets praxis för tillämpning av kulturmiljölagen (KML). Lämningstyperna och deras bedömning redovisas i den så kallade *Lämningstypistan* som är upprättad och ajourhållen av Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsen gör den slutliga bedömningen inom ett uppdrag.

Fornlämning

Fornlämning är en lämning som är skyddad enligt kulturmiljölagen. För att kunna bedömas som fornlämning måste den vara äldre än 1850. Tre kriterier måste också vara uppfyllda; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Övrig kulturhistorisk lämning

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Möjlig fornlämning

Möjlig fornlämning anges för lämningar som kräver vidare utredning för att den antikvariska bedömningen ska kunna fastställas. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte kunnat fastställa lämningens utbredning.

Ingen antikvarisk bedömning

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller helt förstörda. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

Ej fastställd

Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser till exempel boplatslägen där en arkeologisk utredning steg 2 krävs för att eventuellt kunna finna spår som inte är synliga ovan mark.

Bilaga 2. Landskapsanalys

Ådel Vestbö-Franzén

Den ca 15 kilometer långa vägsträckningen mellan Mullsjö i söder och Slättäng i norr löper längs med sjön Stråken och ån Tidån, där planområdet korsar vattensystemet vid Björstorp. Ända från länsgränsen mot Västra Götalands län i norr och söderut dominerar isälvsavlagringar och det är egentligen endast inom den nordligaste delen mellan Slättäng till Broarp, förbi Dintestorp, som tunt moräntäcke på berg i dagen dominerar (se karta G). Mellan Broholm och Spåneryd där planområdet är beläget på östra sidan om Stråken berör planområdet moränmark längst åt öster. Isälvsedimenten påverkar givetvis möjligheten att hitta lämningar efter tidigare tiders odling då dessa framför allt speglar sig genom röjningsrösen. Befintliga områden med fossil åkermark i planområdets närområde ligger också uppdragna på moränmarken. Trots att planområdet till största delen går genom det som tidigare varit skogs- och utmarksområden visar de äldre kartorna att även odlad mark funnits såväl på de sand- som de morändominerade områdena längs vägen. Det är sannolikt att moränmarkerna, fastän de tarvade stenröjning varit mer avkastande än isälvsavlagringarna som å sin sida saknade större mängder sten.

Det omvända gäller för kommunikationshistoriska lämningar. Den lättvittrade sandjorden har påverkats mer markant av nötning genom trampande av hästar och människor, medan påverkan varit mindre på den hårdare moränjorden. Namnet Redvägs härad är så att säga ingraverad i landskapet genom otaliga hålvägar och hålvägsystem som uppstått genom årtusenden av kommunikation längs med åar och vattendrag.

Bebyggelsen bestod till största delen tidigare av ensamgårdar och små byar på 2–3 gårdar. Mest agrarhistoriskt intressant är Dintestorp, belägen på krönet av en drumlin och med tegindelad åkermark som var tegskiftad mellan de fem gårdarna. Denna by är representativ för de drumlinbyar som fanns längs med södra Västergötlands vattendrag och som dels var stora med hänsyn till hemmans-tal, dels hade tegskiftad åkermark. Troligen mestadels enligt det fria stångskiftets princip och med antydning till hemägblock. I de äldsta kartorna från 1640-talet antecknade lantmätaren vilka trädessystem som användes och det kan konstateras att både en-, tre- och fyrsäde förekom, dock kunde ensädesåkrarna var indelade i flera gårdar. Utan lantmätarens anmärkning skulle flera gårdar utifrån kartbilden tolkas som praktiserande tresäde som istället besådde samtliga gårdar varje år.

Särskilt den södra delen av sträckningen längs med Stråkens östra sida finns i de äldre kartorna ett flertal torp och backstugor utritade. Dessa har mestadels även varit bebyggda och haft viss odlingsmark så sent som på 1950-talet. Dessa har inte tagits med i analysen.

Vid Bredared i sydligaste delen av utredningsområdet finns en kvarn utmarkerad i Tidån på den geometriska kartan från 1646 och karttexten beskriver att gården har "God kvarnström". I den häradsekonomiska kartan från ca 1880 finns en såg markerad på samma plats. Namnforskare Jan Agertz har hittat namnet "Sågen" och "Sågen wed Nykyrckian" i området som helt klart betecknar anläggningen som finns i kartorna. Eventuella lämningar efter kvarn i detta område bör betraktas som fornlämning pga att vattendriven verksamhet funnits i området åtminstone tillbaka till 1600-talets mitt.

Läget för stenåldersboplatser är givetvis endast gissningar utifrån topografiska faktorer, men några områden har markerats ut. Där strandnära lägen sammanfaller med någotsånär jämn sandmark, antingen som plåtår i sluttande mark eller, som vid Mullsjö, ett större sammanhängande flackt område mellan olika sjöar och vattendrag.

Det sannolika är att fornlämningarna i området mest kommer att bestå av skogsbrukslämningar och lämningar efter metallhantering. Samt en och annan grav. Dessa verksamheter och lämningar sätter sällan spår i kartorna. Listan nedan med medföljande kartor utgör således ett magert underlag för möjliga lägen och objekt som har vaskats ur det äldre kartmaterialet eller från topografiska kartobservationer.

Observationer ur äldre kartor eller utifrån topografiska iakttagelser

KARTA A

- 1. Slättängs äldre gårdstomt. Inom en 80 x 50 meter stor yta Ö-V finns Slättängs äldre gårdstomt enligt geometrisk jordebokskarta från 1645. Gårdstomten flyttades mellan 1645 och 1880-tal, då den häradssekonomiska kartan upprättades, till sin nuvarande plats. Strax norr om gårdstomten ligger L1972:9913, en Samlingsplats som utgör läget för en marknadsplats som funnits här. På den häradssekonomiska kartan finns marknadsbodar utmarkerade. Fornsöks beskrivning: ”. Marknadsplats. Angivet område visar de ungefärliga gränserna för platsen där Slättängs marknad hölls. På marknadsplatsen har gjorts myntfynd, det äldsta ett två öres mynt från Johan III tid, 1569–1592. Ca 30 meter NV om nr 1 är: 2. Plats för spöpåle. På denna plats stod fordom spöpålen enligt ortsbefolkningen, (Knut Fredriksson). ” Inga spår finns i 1645 års karta om en marknadsplats i området. I de geometriska jordeböckerna brukar marknadsplatser och tingsplatser markeras ut. Det är således möjligt att marknad började bedrivas på platsen först efter 1645. Storskifteskartan från 1789 antecknar förekomsten av marknadsplats och markering finns även i häradssekonomiska kartan från ca 1880. Nordväst, väster och sydväst om Slättäng finns L1972:9296, L1972:9924, L1972:9948 och L1972:9615 med flera som betecknar omfattande hålvägssystem. Området där Slättäng är beläget har utgjort en viktig passage mellan Falbygden och Västergötlands skogsbygder ned mot Smålandsgränsen.
- 2. Inom det markerad området kan kommunikationshistoriska lämningar finnas. Åtminstone två hålvägssystem, L1972:9312 och L1971:156 har sin huvudriktning rakt mot det markerade området. MEN, de registrerade hålvägarna är avsatta i isälvsediment, medan utredningsområdet är beläget på moränmark, delvis också på krönläge. I nordvästslutningen skulle dock hålvägsfragment kunna finnas, men troligen inte lika tydliga som de som avsatts på de betydligt mjukare isälvsjordarna.
- 3. ”Ödehemmanet” Måhlåsens ägor finns markerade i kartan över Dintestorp från 1705. Ödeperioden bör ha varit kort och troligen var gården enbart kameralt och inte demografiskt öde, eftersom Måhlåsen redovisas som ett halvt kronohemman med tomt, åker och äng i kartan från 1645 samt i den häradssekonomiska kartan från ca 1880. Åkermarkens utbredning samt bebyggelsens läge stämmer också tämligen bra överens om man jämför de två kartorna. Jag tar dock med denna observation eftersom den kan spegla en uppfattning av att ytterligare en gård har legat i området, t ex utifrån att lantmätaren år 1705 observerat husgrunder och fossil åkermark i området.
- 4. Öster om Dintestorp bör man vara uppmärksam på eventuell förekomst av fossil åkermark, framför allt bandparcellerad. Dintestorp var en stor by med fem hemman och med ett lågsträckt åkermarksområde i nord-sydlig riktning. Åkermarken var i kartorna från 1645 och 1705 indelad i bandparceller. Mellan 1645 och 1705 läggs över 10% av åkermarken ner och omvandlas till ängsmark. Ett av de områden som avvecklas som åker motsvarar L1972:4933 samt L 1972:4956, två små områden med bandparcellerad fossil åkermark. Nerläggning av åkermark under denna period var inte unikt för Dintestorp, utan är en del av en process från spannmål och mot en mer animaliebaserad ekonomi som kan skönjas i Västsverige från senmedeltid och framåt. Dintestorps åkermark var beläget på en drumlin, alltså en moränås med långsträckt krön som sträcker sig i närmast nord-sydlig riktning. Icke desto mindre kan det finnas rester efter bandparceller inom den del av utredningsområdet som är beläget närmast Dintestorps äldre åkergräde. Ett successivt nerläggande av åkermark ledde i många fall till att odlingen fanns kvar inom endast en liten del av en ursprungligen lång bandparcell. Flera områden med bandparceller är liksom Dintestorp belägna på drumliner intill de västsvenska åarna. Dessa har två klara dateringsprofiler, dels folkvandringstid, dels vikingatid och tidig medeltid.

KARTA B

- 5. Längst åt norr inom Boarps ägor finns i 1788 års karta en liten gårdstomt till torpet Lyckan. Det mesta av torpets åkermark är odlingsmark fortfarande men inom ett mindre område som var äng 1788 och 1880 kan eventuellt finnas fossil åkermark.
- 6. Hus utmarkerad på 1880-års häradssekonomiska karta.

- 7. Här fanns enligt 1880-talets häradsekonomiska karta en backstuga med begränsade inägor. Inga ytterligare äldre kartor finns från östra sidan om riksvägen.
- 8. Betecknar Härstorps gårdstomter 1645 och 1797. I Storskifteskartan är tomterna med sina tio (norra gården) respektive sju hus (södra gården) samt "Trä och kålgård" respektive "Kål- och kryddland" utritade.

KARTA C

- 9. Eventuellt läge för kvarn eller annan vattendriven anläggning? Området där nuvarande väg och planområdet korsar Tidan vid Björsjön saknar äldre kartor förutom Häradsekonomen. På denna karta finns två eller möjligen tre backstugor utmarkerade på ömse sidor om ån. Ågorna är mycket små och det är svårt att avgöra utifrån kartan hur många hus som finns i området. Eventuellt har ett kvarnstånd stått här eftersom en av husschablonerna har ritats ut dikt an ån. Eftersom området, förutom där vägen korsar Tidan har blivit uppdämt i sen tid, kan det möjligen vara så att eventuella lämningar ligger under vatten.
- 10. Möjligt läge för stenåldersboplat. Flera sträckor längs med Tidan/Stråken kan ha varit attraktiva för bosättning under stenålder. Inom det markerade området korsar planområdet Tidan vilket gör att det kan vara läge att kolla eventuella spår efter aktivitetsspår från framför allt stenålder.
- 11. Soldattorp med omkringliggande inägor enligt karta från 1777 och häradsekonomen från ca 1880 sammanfaller med åkermark på 1950-talets ekonomiska karta. Däremot har läget för bebyggelsen markerats ut eftersom denna har försvunnit i de yngre kartorna.
- 12. Namnet Galgabacken dyker upp för första gången i den ekonomiska kartan från 1950-talet. Inga anteckningar finns i de äldre kartorna över området (1777 och 1880) om att någon avrättningsplats skulle finnas här.

KARTA D-F

- 13. Inägor och läget för bebyggelse till torp enligt karta från 1792. I kartan finns en intressant cirkel markerad och kan vara lantmätarens utritning av domarringen, högen eller det borttagna röset L1972:9614.
- 14–17. Boplatslägen. Inom de markerade områdena som antingen är belägna på en plåt i den västsluttande marken eller på flack tallmo mellan olika vattensystem kan finnas lägen som kan ha varit attraktiva för stenåldersbosättning.
- 18. Kvarn i karta från 1645 över Bredared som i den häradsekonomiska kartan från 1880-talet är markerad som såg.

REFERENSER

Kartunderlag:

- 16-sdh-8a Slättäng med flera, Storskifte över skog och utmark till Slättäng med flera gårdar, 1789.
 16-sdh-13a Övrig karta, Broholms norra utmark med flera, 1777
 16-nyk-1a karta över skogen Bosebyhult, Storskifte, 1780
 P174-43:p3:39 Målåsen 1, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645
 P174-12:p3:37–38 Dintestorp 1–5, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645
 P174-12:1 Dintestorp 1–5, Ågoavmätning, 1705, Sven Broddesson.
 P174-7:p3:32 Boarp 1, geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645
 P174-7:1 Boarp 1, Avmätning för sökt städja, Gabriel Kjerner, Matthias Tidén
 P174-28:p 3:33–34 Härstorp 1–3, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645
 P174-28:1 Härstorp 1–3, delning av skog 1790 Per Nylandh
 P174-28:3 Härstorp 1–3, Storskifte på byns odal ägor, Per Nylandh, 1797
 P174-59:1 Slättorna 1, Enskifte, 1825, Per Gustaf Friberger
 P160-23:p 3:38 Spåneryd nr 1, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645
 P160-23:1 Spåneryd 1, Storskifte av odalägor 1803, Per Nylandh
 P174-23:p3:58 Hovmejorna, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645
 P160-20:p3:35 Nykyrka kyrkekvarn, Geometrisk avmätning, Johan Gyllenstig Botvidsson 1645.
 P160-3:p3:60 Bredared, Geometrisk avmätning Johan Gyllenstig Botvidsson 1645

Häradsekonomiska kartan:

- J112-34-10 Mullsjö
 J112-34-9 Tunnarp
 J112-34-4 Sandhem

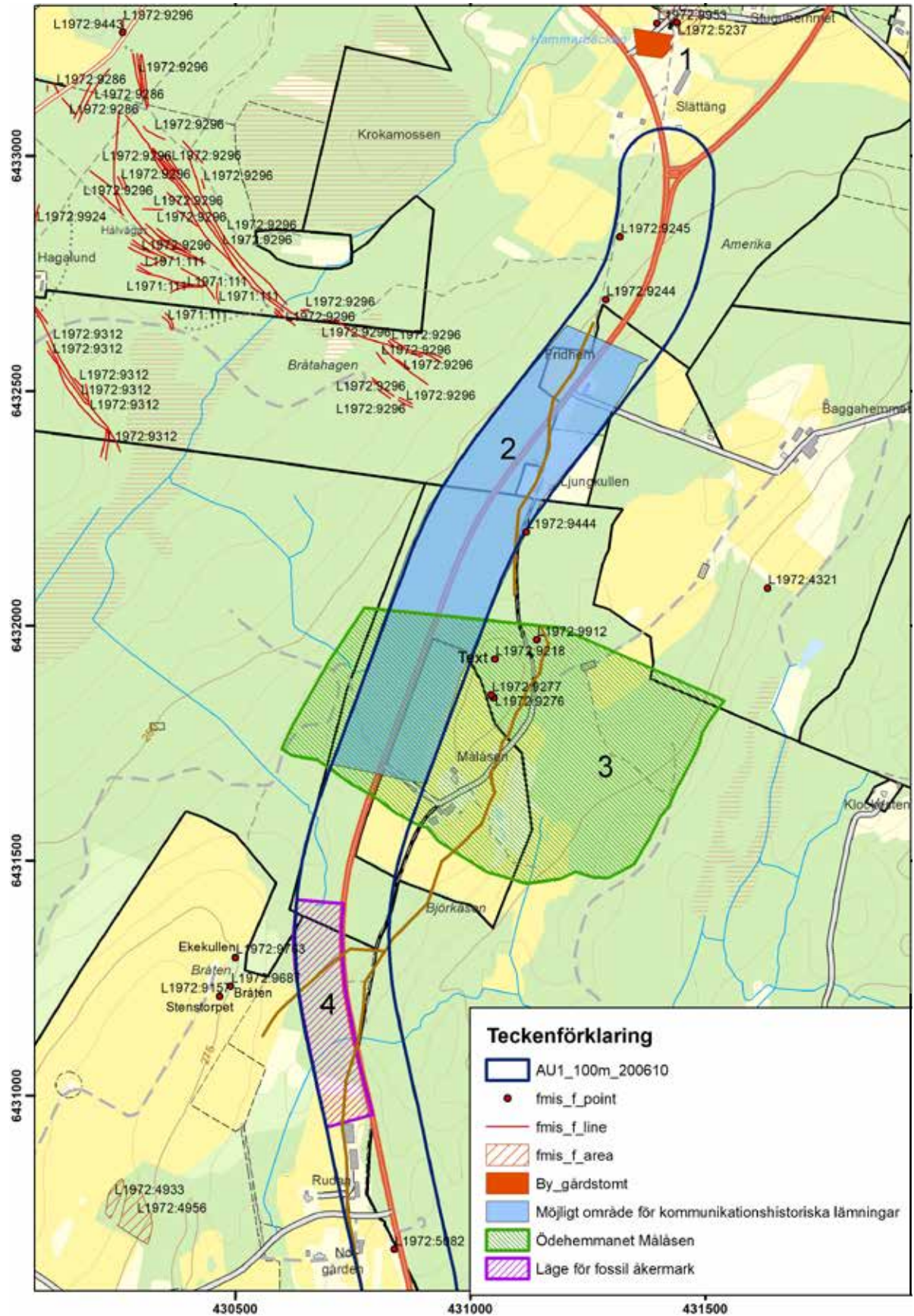
Ekonomisk karta 1950-tal:

- 7D 4g, 7D 4h, 7D 5g, 7D 7f, 7D 7g, 7D 6f, 7D 6g

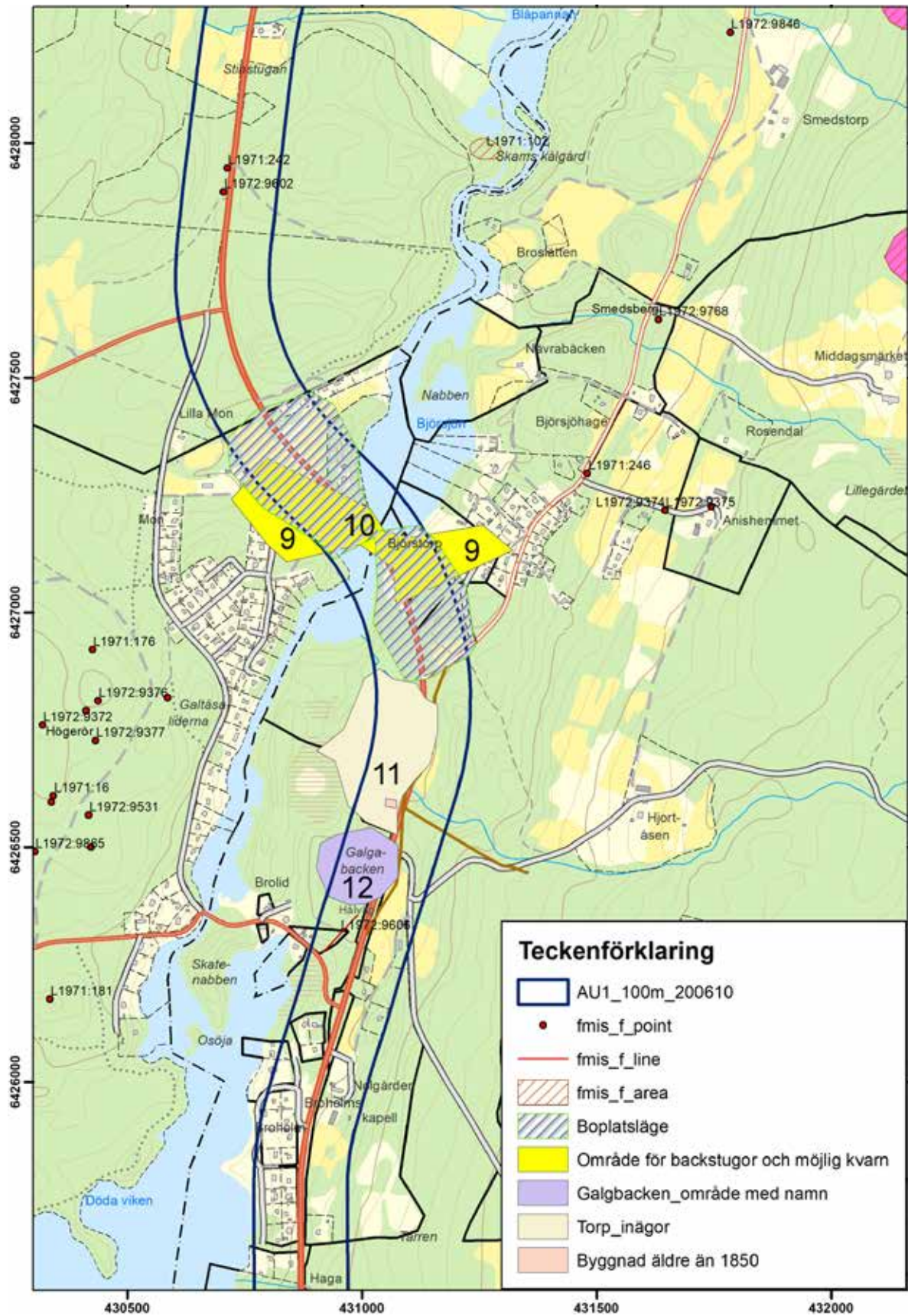
Geologiska kartor, SGU, kartgeneratorn:

- Jordartskarta 1:25 000
 Berggrundskarta 1:250 000

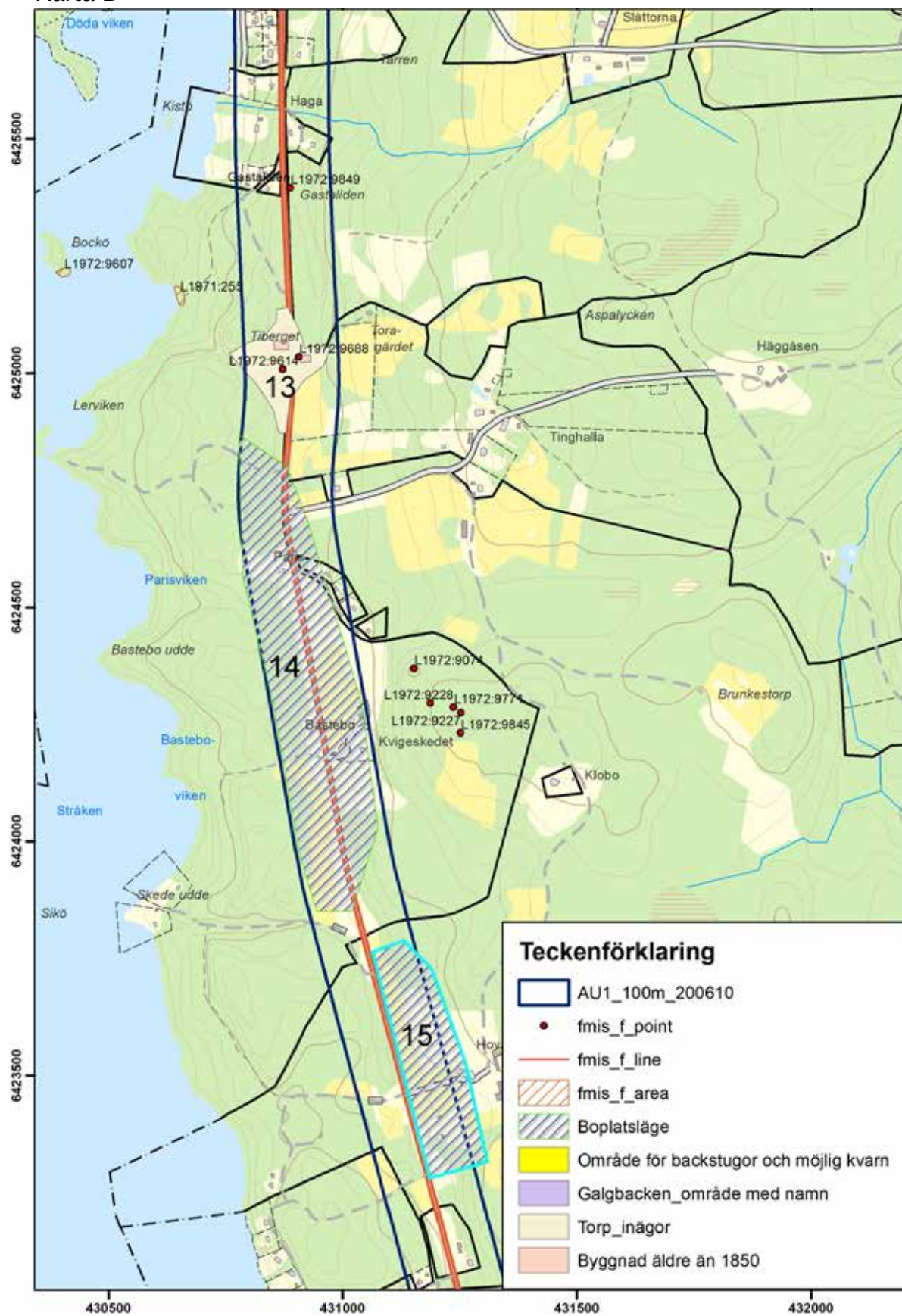
Karta A

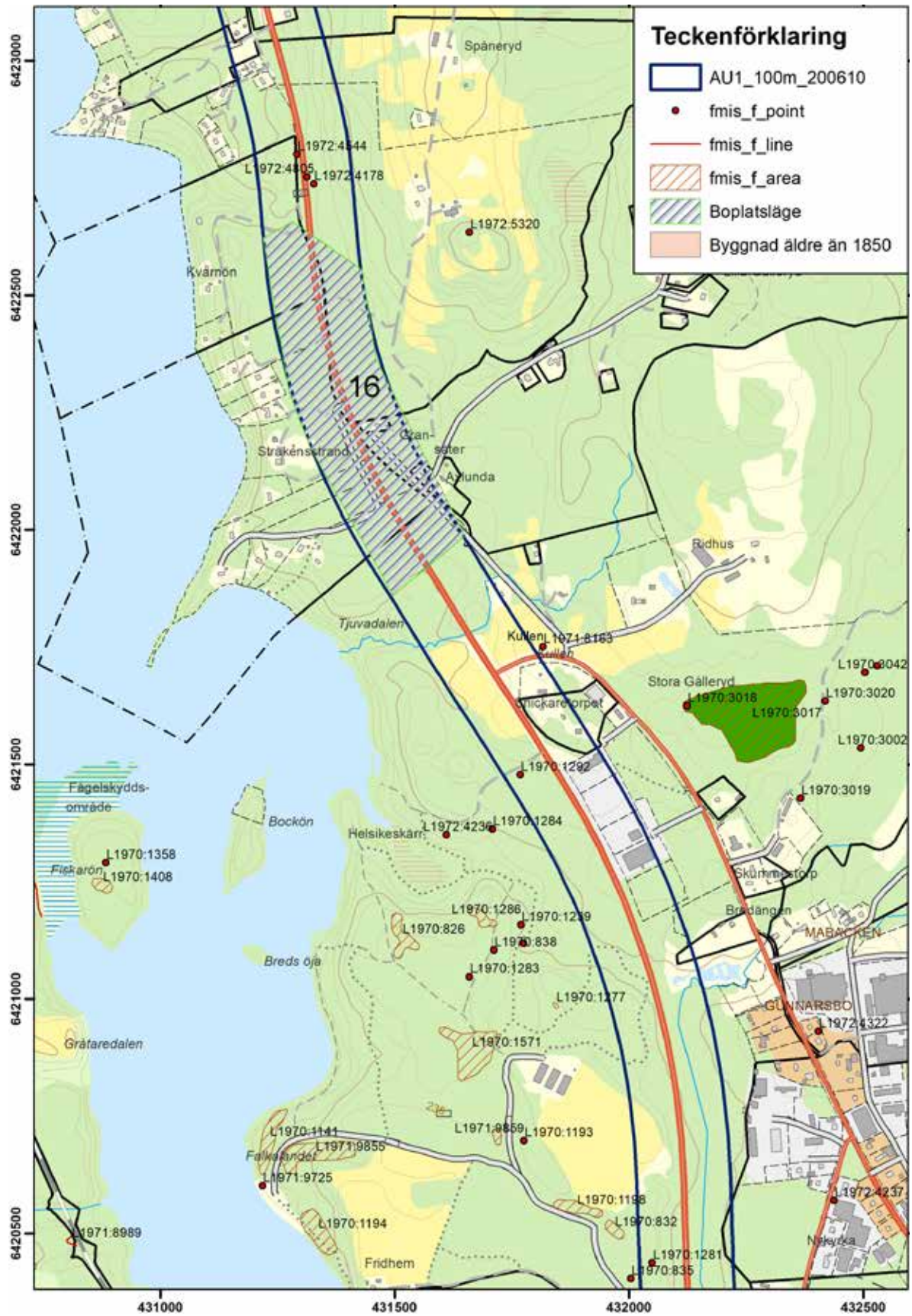
Karta C

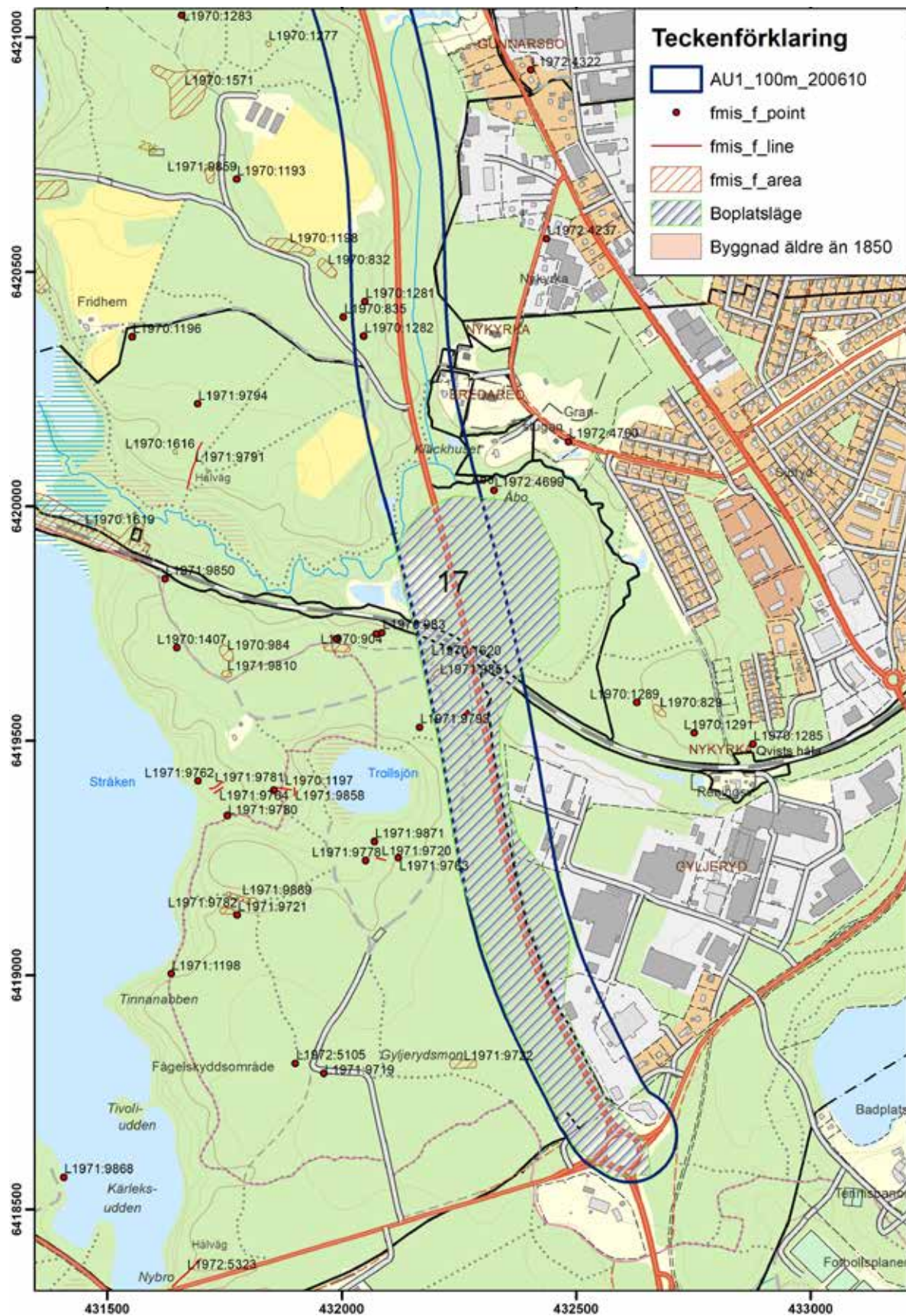
Karta D

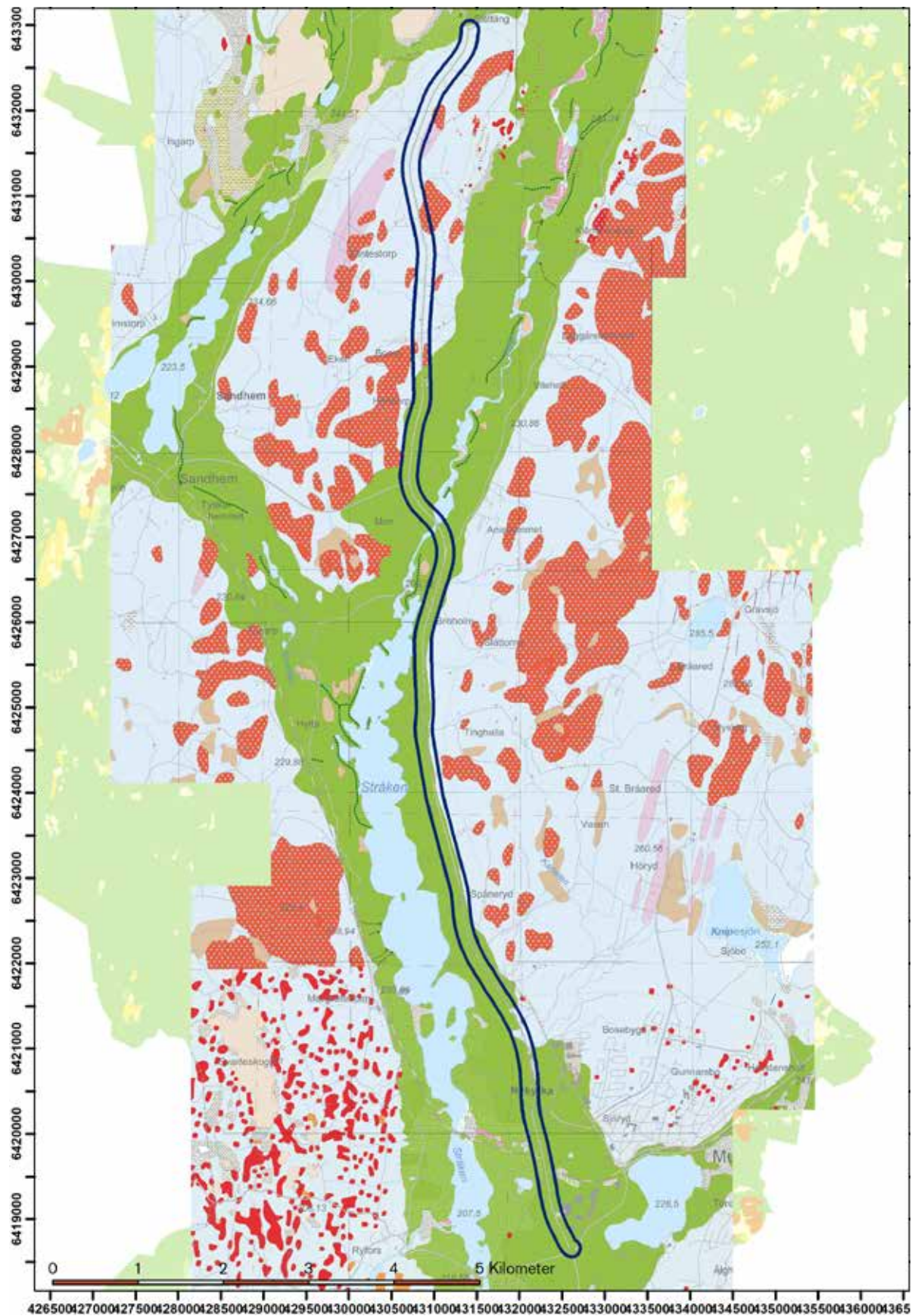
Karta E

Karta F

Karta G

Bilaga 3. Ordlista

- Blästplats – område med lämningar efter järnframställning ex. ugn, slaggvarp eller kolningsgrop.
- Bronsålder – sträcker sig från 1 800 f.Kr. till 500 f.Kr.
- Domarring – gravanläggning av resta stenar, glest placerade i en cirkel.
- Fossil åker – kallas ibland fornåker. Är åkermark som är varaktigt övergiven och som visar spår av äldre tiders brukningsmetoder. Till exempel röjningsröseområden.
- Förhistorisk tid – den period, före medeltiden eller 1050 e.Kr., då man inte har använt sig av skrift i större omfattning.
- Historisk tid – den period från vilken det är möjligt att rekonstruera ett historiskt skeende utifrån skriftliga källor, infaller i Norden ungefär 1050 e.Kr.
- Härd – eldstad.
- Järnålder – sträcker sig från 500 f.Kr. till 1 050 e.Kr. Kan delas in i äldre järnålder (500 f.Kr.–400 e.Kr.) och yngre järnålder (400–1050 e.Kr.).
- Kokgrop – en grop som använts likt en underjordisk ugn i vilken heta stenar lades.
- Kolarkoja – en tillfällig bostad i vilken kolarna vistades eftersom en kolmila måste övervakas då den var i bruk.
- Kolbotten – lämning efter en kolmila som användes för framställning av träkol. Runda kolbottnar efter resmilor och kvadratiska eller rektangulära efter liggmilor.
- Kolningsgrop – lämning efter framställning av träkol i grävd grop.
- Lägenhetsbebyggelse – lämningar efter en mindre bebyggelseenhet, som inte skattlagts, till exempel torp eller backstuga.
- Lösfynd – enstaka föremål som tillvaratagits utan att fyndomständigheterna dokumenterats.
- Masugn – en större schaktugn för framställning av järn.
- Medeltid – sträcker sig från 1 050 e.Kr. till 1500 e.Kr.
- Mesolitikum – jägarstenåldern från omkring 10 000 f.Kr. till 4 200 f.Kr.
- Neolitikum – bondestenåldern från 4 200 f.Kr. till 1 800 f.Kr.
- Slaggvarp – avfallshög efter produktion av t.ex. järn.
- Stensättning – gravöverbyggnad bestående av packad sten i några få lager. Har flack profil och är oftast rund.
- Stenålder – sträcker sig från när de första människorna kom hit omkring 10 000 f.Kr. till 1 800 f.Kr. Kan delas upp i samlar- och jägarstenåldern (mesolitikum) och bondestenåldern (neolitikum).
- Stolphål – färgning i marken som visar var en stolpe stått.
- Stångjärnshammare – äldre typ av smideshammare, ofta vattendriven.
- Sökschaktning – vi gräver schakt med hjälp av grävmaskin. Det sker etappvis ned till steril nivå/alven.

Trafikverket planerar att bygga om rv 26/47 på sträckan Slättäng-Mullsjö. Inför det arbetet har Jönköpings läns museum gjort en utredning utmed vägsträckan som har funnits i olika skepnader under flera tusen år.

Genom kartanalys och fältinventering kunde vi lokalisera områden där det har odlats, producerats kol och tjära men också platser där människor bott.

